

Izazovi održavanja gospodarske moći EU

Bošnjak, Luna

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics and Business in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:457798>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni prijediplomski studij Ekonomija i poslovna ekonomije

Luna Bošnjak

IZAZOVI ODRŽAVANJA GOSPODARSKE MOĆI EU

Završni rad

Osijek, 2024.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni prijediplomski studij Ekonomija i poslovna ekonomija

Luna Bošnjak

IZAZOVI ODRŽAVANJA GOSPODARSKE MOĆI EU

Završni rad

Kolegij: Hrvatsko i europsko gospodarstvo

JMBAG: 0010236157

e-mail: lbosnjak@efos.hr

Mentor: prof. dr. sc. Nataša Drvenkar

Komentor: dr. sc. Ivana Unukić

Osijek, 2024.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

Faculty of Economics and Business in Osijek

University Undergraduate Study Programme Economics and Business

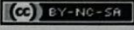
Luna Bošnjak

**CHALLENGES FOR MAINTAINING THE EU'S ECONOMIC
STRENGTH**

Final paper

Osijek, 2024.

IZJAVA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA
I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ZAVRŠNI (navesti vrstu rada: završni/diplomski/specijalistički/doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na vlastitim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna trajnom pohranjivanju i objavljivanju mog rada u Institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, Repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom Repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti, NN 119/2022).
4. Izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan s dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Luna Bošnjak

JMBAG: 0010236157

OIB: 60075201506

e-mail za kontakt: lunabosnjak3@gmail.com

Naziv studija: Ekonomija i poslovna ekonomija

Naslov rada: Izazovi održavanja gospodarske moći EU

Mentor/mentorica rada: prof. dr. sc. Nataša Drvenkar

U Osijeku, 26.08.2024. godine

Potpis

Bošnjak Luna

Izazovi održavanja gospodarske moći EU

SAŽETAK

Europska unija je jedna od vodećih ekonomskih sila u svijetu s bogatom poviješću integracije i inovacija. Održavanje njezine ekonomske moći postaje sve složenije zbog brojnih izazova. Među glavnim problemima su ekonomske razlike između zemalja članica posebno između zapadne i istočne Europe što ugrožava stabilnost Europske unije. EU mora ulagati u razvoj slabije razvijenih regija kako bi smanjila te razlike te također digitalna revolucija i zelena tranzicija donose prilike, ali i izazove pa EU treba ubrzati inovacije i prilagoditi industrije. Demografski problemi poput starenja stanovništva dodatno opterećuju gospodarski model EU-a. Kako bi zadržala svoju globalnu ulogu Europska unija mora strateški rješavati ove izazove poticati inovacije, jačati istraživačke kapacitete i prilagođavati se globalnim promjenama.

Ključne riječi: Europska unija, ekonomska moć, izazovi, globalna uloga

Challenges for maintaining the EU's economic strength

ABSTRACT

The European Union is one of the leading economic powers in the world with a rich history of integration and innovation. Maintaining its economic power is becoming increasingly complex due to numerous challenges. Among the main problems are economic differences between member countries, especially between Western and Eastern Europe, which threatens the stability of the European Union. The EU must invest in the development of less developed regions in order to reduce these differences, and also the digital revolution and the green transition bring opportunities, but also challenges, so the EU needs to accelerate innovation and adapt industries. Demographic problems such as the aging of the population put an additional burden on the EU's economic model. In order to maintain its global role, the European Union must strategically address these challenges, encourage innovation, strengthen research capacities and adapt to global changes.

Keywords: European Union, economic power, challenges, global role

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Metodologija rada	3
2.1. Predmet i cilj rada	3
2.2. Metodologija rada	3
2.3. Struktura rada	3
3. Analiza gospodarske moći EU u globalnom kontekstu	5
3.1. Analiza izazova u održavanju konkurentnosti u odnosu na ekonomske sile poput SAD-a i Kine	6
3.1.1. Tehnološki napredak i inovacije	7
3.1.2. Ekonomski razmjer i veličina tržišta	10
3.1.3. Trgovinske politike i sporazumi	16
3.1.4. Valutna i financijska tržišta	19
3.1.5. Regulatorno okruženje	20
3.1.6. Društveno-politička stabilnost.....	22
3.1.7. Zelena tranzicija i digitalna tranzicija.....	23
3.2. Rasprava o utjecaju starenja stanovništva i niske stope nataliteta na ekonomsku snagu EU	26
3.3. Identificiranje razlika u razvijenosti među članicama EU te unutar samih zemalja kao izazova za održavanje ravnoteže	28
3.3.1. Francuska vs Grčka zašto baš one?	29
3.3.2. Njemačka	30
3.4. Pregled nestabilnosti u susjedstvu EU i globalnih političkih napetosti te njihovog utjecaja na trgovinu i investicije	31
4. Suvremeni trendovi i razvojni izazovi EU te mogući pristupi u održavanju gospodarske moći EU	33
5. Zaključak	35
Literatura	37
Popis slika	40
Popis tablica	40

1. Uvod

Europska unija (u nastavku: EU) je ekonomska i politička unija 27 država članica te je dugo bila moćan gospodarski subjekt na globalnoj sceni. Poznata po svom jedinstvenom tržištu koje promiče slobodno kretanje roba, usluga, kapitala i radne snage gospodarska moć EU-a bila je ključna u poticanju rasta, stabilnosti i prosperiteta unutar njezinih granica. Međutim, očuvanje takve moći predstavlja niz značajnih izazova. Od snalaženja s složenosti Brexita i rješavanja ekonomskih razlika među državama članicama do suočavanja s globalnim trgovinskim napetostima i gospodarskim posljedicama pandemije COVID-19 EU se suočava s višestrukim nizom prepreka. Osim toga, daljnje kompliciranje ovog gospodarskog programa EU predstavlja i hitna potreba za digitalnom transformacijom, održivim razvojem kao i prilagodbom geopolitičkom krajoliku koji se razvija i dodatno komplicira gospodarski program. Razumijevanje ovih izazova ključno je za politiku, tvrtke i građane jer zajednički nastoje održati i poboljšati gospodarsku vitalnost EU-a u sve konkurentnijem i nesigurnijem svijetu.

Dok EU korača 21. stoljećem, održavanje njene ekonomske moći ključno je za održavanje i osiguravanje blagostanja. Međutim taj zadatak predstavlja brojne izazove koji ispituju otpornost i prilagodljivost EU. Jedan od većih izazova su posljedice Brexita. Odlazak Ujedinjenog Kraljevstva koje je jedno od najvećih gospodarstava u EU-u nije dovelo samo do trenutnih gospodarskih poremećaja već je uvjetovalo ponovno promišljanje trgovinskih odnosa, regulatornih usklađivanja i političkih saveza unutar Europe i globalno. Ekonomska razlika među državama članicama predstavlja još jednu značajnu prepreku. EU karakterizira širok gospodarski spektar pri čemu neke zemlje uživaju u snažnim gospodarstvima dok se druge bore s visokim stopama nezaposlenosti i sporim rastom. Rješavanje ovog problema zahtijeva sveobuhvatne politike koje promiču ekonomsku konvergenciju i društvenu koheziju osiguravajući da sve države članice ravnopravno imaju koristi od zajedničkog prosperiteta EU. Tekući trgovinski sporovi između velikih svjetskih sila kao Sjedinjenih Država i Kine imaju utjecajne posljedice na trgovinsku dinamiku EU-a. Rješavanje ovih napetosti uz očuvanje otvorene i poštene trgovinske prakse ključno je za održavanje gospodarske snage EU-a. Ekonomski učinci pandemije COVID-19 također su ostavili neizbrisiv trag na EU. Recesija izazvana pandemijom zahtijevala je fiskalne mjere bez iznimke i pakete poticaja za oživljavanje gospodarstava. Dugoročni učinci ovih intervencija zajedno s potrebom za izgradnjom otpornih

zdravstvenih i gospodarskih sustava koji će izdržati buduće šokove ključni su izazovi s kojima se EU mora pozabaviti. Održivi razvoj i klimatske promjene predstavljaju još jedan višestruk izazov. EU se obvezala na ambiciozne klimatske ciljeve uključujući postizanje ugljične neutralnosti do 2050. Uz to EU je pod pritiskom da predvodi digitalnu transformaciju i inovacije. Kako se globalno gospodarstvo sve više pomiče prema digitalizaciji ključno je osigurati da EU ostane konkurentna u tehnološkom napretku. EU da održi svoju gospodarsku snagu ima pred sobom složen i dinamičan pothvat.

2. Metodologija rada

U ovom radu će se obrazložiti važnost analize izazova s kojima se EU suočava u održavanju svoje ekonomske moći te će se ukazati na potrebu za multidisciplinarnim pristupom istraživanju. U nastavku će bit obrazložen sam predmet i cilj preddiplomskog rada te korištene metode i značajke. Također, bit će opisana ukratko struktura rada.

2.1. Predmet i cilj rada

Predmet i cilj rada je analiza izazova s kojima se EU suočava u održavanju svoje ekonomske moći u globalnom kontekstu. Ovaj rad se bavi istraživanjem ključnih ekonomskih, političkih i društvenih faktora koji utječu na sposobnost EU da održi i unaprijedi svoju poziciju kao jedne od vodećih svjetskih ekonomija. U fokusu će biti ispitivanje trenutnih problema kao što su ekonomske nejednakosti među državama članicama, izazovi u oblasti energetske sigurnosti, tehnološke transformacije, demografski trendovi i utjecaj globalnih ekonomskih kretanja.

2.2. Metodologija rada

Za preddiplomski rad korištene su najčešće metode analize kao analize dokumenata i statistički podaci. Pregled relevantnih zakonskih okvira, strateških dokumenata EU, izvještaja međunarodnih organizacija te akademskih radova i publikacija koje se bave temama kao što su ekonomska politika, energetska sigurnost i digitalna transformacija. U radu je korištena i metoda kompilacije uz koje se poziva na korištenje tuđih radova uz pravilno referiranje istih.

2.3. Struktura rada

Rad je strukturiran na sljedeći način. Prvo ide uvod koji daje kontekst i ciljeve rada. Pregledom literature ispituju se dosadašnja istraživanja i teorijski okviri. Metodologija opisuje dizajn i metode istraživanja. Odjeljak analize govori o ključnim izazovima.

Ekonomске razlike među državama članicama EU-a bile su stalan izazov sa značajnim razlikama u BDP-u po glavi stanovnika, stopama nezaposlenosti i gospodarskom rastu. Ove razlike mogu potkopati koheziju EU-a i njezinu sposobnost da djeluje kao jedinstvena gospodarska sila. Analiza će istražiti kako ove neravnoteže utječu na ukupnu gospodarsku snagu EU-a. EU se suočava s brojnim vanjskim pritiscima uključujući trgovinske napetosti posebno s velikim gospodarstvima poput SAD-a i Kine. Tehnološki napredak posebice u digitalizaciji i umjetnoj inteligenciji predstavlja i prilike i izazove za EU. Analiza će se usredotočiti na položaj EU-a u globalnoj tehnološkoj utrci i učinkovitost njegove digitalne strategije. Demografski trendovi poput starenja stanovništva, pada nataliteta i migracijskih tokova predstavljaju značajne izazove za tržište rada i gospodarsku produktivnost EU-a. Ovaj odjeljak analizirat će implikacije ovih trendova na dugoročnu ekonomsku održivost EU-a. Posljednje poglavlje predstaviti će zaključak na temelju navedenih poglavlja.

3. Analiza gospodarske moći EU u globalnom kontekstu

Gospodarska moć EU rezultat je njezinog integriranog jedinstvenog tržišta, raznolike gospodarske baze, globalnih trgovinskih odnosa, jake valute i usmjerenosti na inovacije. Zajedno sa svojim regulatornim utjecajem i predanošću socijalnoj dobrobiti, ovi elementi osiguravaju stabilno i privlačno okruženje za poduzeća i ulagače, omogućujući EU da zadrži istaknutu ulogu u globalnom gospodarstvu. Ova gospodarska snaga dodatno je osnažena političkim jedinstvom i koordiniranim politikama koje jačaju zajednički rast i stabilnost. Završni rad ispituje gospodarsku snagu EU u globalnom kontekstu fokusirajući se na ključne pokazatelje, komparativne prednosti i izazove s kojima se suočava u održavanju svoje pozicije. Njena gospodarska moć podupire kombinaciju visokog BDP-a, značajne globalne trgovinske prisutnosti i snažnih financijskih tržišta. Zajednički BDP EU među najvišima je u svijetu.

EU je ekonomska veličina sa značajnim utjecajem na globalnu ekonomsku politiku i odluke koje donose međunarodne organizacije kao što su Međunarodni monetarni fond (MMF) i Svjetska banka. EU je ključni lider u globalnoj trgovini na koju otpada značajan dio uvoza i izvoza diljem svijeta. Jedinstveno tržište olakšava slobodnu trgovinu među državama članicama povećavajući gospodarsku učinkovitost i konkurentnost. Trgovinski sporazumi EU-a sa zemljama diljem svijeta dodatno jačaju njenu gospodarsku moć. Euro je zajednička valuta EU-a te druga valuta kojom se najviše trguje na svijetu što povećava gospodarski utjecaj EU-a. Stabilnost i snaga eurozone koja uključuje 20 država članica ključni su za globalnu financijsku stabilnost.

EU stavlja značajan naglasak na istraživanje i razvoj te inovacije i tehnološki napredak. Program Horizont Europe s proračunom od desetak milijardi eura za razdoblje 2021. – 2027. ima za cilj poticanje inovacija, istraživanja i razvoja u državama članicama. EU fokusirana je na tehnologiju i inovacije koje su ključne za održavanje njene konkurentnosti u globalnom gospodarstvu pogotovo na području brzog tehnološkog napretka.

3.1. Analiza izazova u održavanju konkurentnosti u odnosu na ekonomske sile poput SAD-a i Kine

Dok EU ima značajne koristi od raznolikosti svojih država članica na različite načine, poput promicanja otpornosti i pružanja širokog spektra resursa i vještina, ta raznolikost također može predstavljati izazove koji mogu oslabiti ukupnu gospodarsku moć EU-a. Izazov održavanja konkurentnosti radi postizanja održivog rasta i razvoja posebno je izražen kada se suprotstavi gospodarskoj moći Sjedinjenih Država i Kine koje su dvije dominantne globalne sile koje imaju značajan utjecaj na međunarodnu trgovinu, tehnološke inovacije i geopolitičku dinamiku. Zemlje članice EU kreću se od visoko razvijenih gospodarstava poput Njemačke i Francuske do manje gospodarski naprednih zemalja u istočnoj i južnoj Europi. Taj nesrazmjer može dovesti do nejednakih stopa gospodarskog rasta i poteškoća u oblikovanju jedinstvene ekonomske politike koja odgovara svim članicama. Nadalje, zemlje imaju različite mogućnosti upravljanja javnim financijama zbog različitih razina BDP-a, omjera duga i fiskalnih politika. To može dovesti do neravnoteža u koordinaciji fiskalne politike, posebno kada se reagira na gospodarske krize ili se primjenjuju fiskalna pravila na razini EU. Ujedno, ekonomski prioriteti mogu se značajno razlikovati među državama članicama, vođeni nacionalnim interesima, političkim krajolikom i društvenim sustavima. Na primjer, neke zemlje mogu dati prioritet industrijskom razvoju, dok se druge fokusiraju na poljoprivredu ili tehnologiju. Isto tako, ne koriste sve države članice EU euro, što dovodi do razlika u potrebama monetarne politike. Zemlje izvan eurozone mogu drugačije odrediti prioritete tečajnih politika, stvarajući napetosti s centraliziranim odlukama o monetarnoj politici koje donosi Europska središnja banka za eurozonu. Dok EU ima za cilj uskladiti propise, značajne razlike u pravnim i regulatornim okvirima među državama članicama mogu stvoriti prepreke potpunoj integraciji, utječući na trgovinu i tokove ulaganja. Tako, primjerice, učinkovitost politika EU često ovisi o tome koliko dobro nacionalne vlade provode direktive.

Završni rad naglašava prepreke koje determiniraju razvoj EU ako se uzmu u obzir SAD i Kina. Pri tome, iako „ujedinjeni u različitosti“, jezične i kulturološke razlike mogu ograničiti slobodno kretanje radne snage preko granica, ograničavajući jednu od najznačajnijih prednosti EU – mogućnost slobodnog premještanja radnika tamo gdje su najpotrebniji, a što zasigurno nije prisutno u SAD-u i Kini. Nadalje, različiti geopolitički prioriteti pod utjecajem regionalne blizine, povijesnih odnosa i vanjskih prijetnji mogu dovesti do različitih vanjskih i gospodarskih

politika koje bi mogle oslabiti zajedničke strategije EU na globalnoj sceni (migracije, sukobi, demografija i slično). Različita politička okruženja ujedno mogu potaknuti pokrete koji su skeptični prema dubljoj integraciji, postavljajući prepreke suradnji i zajedničkom djelovanju, koji su ključni za rješavanje gospodarskih izazova diljem EU (rastući populizam u EU). Ovi izazovi zahtijevaju pažljivo upravljanje kroz pregovore, kompromise i ciljanu potporu kako bi se osiguralo da dobrobiti različitosti nadjačaju nedostatke, omogućujući EU da zadrži svoju gospodarsku koheziju i moć. Učinkovito upravljanje, čvrsti okviri za suradnju i fleksibilni politički instrumenti presudni su za prevladavanje ovih prepreka i jačanje gospodarske snage Unije – što predstavlja, istodobno, i prednost, ali i veliku „manu“ samoj EU u odnosu na SAD i Kinu. U nastavku slijedi bliže pojašnjenje pojedinih čimbenika razlikovanja ovih ekonomija.

3.1.1. Tehnološki napredak i inovacije

SAD su dugi niz godina bile globalni predvodnik u ulaganjima u istraživanje i razvoj što je značajno pridonijelo njihovoj poziciji tehnološke i gospodarske sile. SAD ulaže više od 2,8% svog BDP-a u istraživanje i razvoj te ga to čini jednim od najvećih ulagača u istraživanje i razvoj. Referirajući se na sliku 1 navedeni su sljedeći podaci. „Novi podaci Nacionalnog centra za statistiku znanosti i inženjerstva (NCSES) unutar Nacionalne zaklade za znanost pokazuju da su istraživanja i eksperimentalni razvoj (R&D) obavljani za Sjedinjene Države ukupno iznosili 789,1 milijardu USD u 2021. (slika 1). Procijenjeni ukupni iznos za 2022., na temelju očekivanja izvođača, iznosi 885,6 milijardi dolara. Tvrtke su izvijestile o projiciranom povećanju od 84,1 milijardu dolara u rezultatima istraživanja i razvoja 2022. u odnosu na 2021. U 2021. tvrtke su financirale 130 milijardi dolara u istraživanju što je predstavljalo 22% ukupnog poslovnog financiranja za Istraživanje i razvoj, ali 49% ukupnih američkih sredstava za istraživanje. Poduzeća su provela 609 milijardi dolara istraživanja i razvoja ili 77% od ukupnog broja istraživanja i razvoja u SAD-u 2021“ (National Science Foundation, 2024). U nastavku slijedi Slika 1. Izdaci za istraživanje i razvoj u SAD-u, prema sektoru djelatnosti i izvoru financiranja: 2010.–22.

U.S. R&D expenditures, by performing sector and source of funding: 2010–22

(Millions of current and constant 2017 dollars)

Performing sector and source of funds	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 ^a	2022 ^b
Current \$millions													
All performing sectors	406,599	426,214	433,698	454,232	475,938	494,470	521,686	553,612	604,028	665,557	716,870	789,072	885,563
Business	278,977	294,092	302,251	322,528	340,728	355,821	379,529	405,792	445,563	498,175	543,220	608,625	692,748
Federal government	50,798	53,524	52,144	51,086	52,687	52,847	51,187	52,553	58,356	62,802	65,093	66,786	73,338
Federal intramural ^c	31,970	34,950	34,017	33,406	34,783	34,199	31,762	32,231	36,793	39,870	41,227	41,464	46,960
FFRDCs	18,828	18,574	18,128	17,680	17,903	18,649	19,424	20,322	21,563	22,932	23,866	25,322	26,378
Nonfederal government	691	694	665	620	583	595	620	632	643	675	683	685	697
Higher education	58,083	60,087	60,876	61,511	62,318	64,604	67,777	71,115	74,890	78,157	80,823	85,787	91,451
Nonprofit organizations	18,050	17,817	17,762	18,487	19,622	20,604	22,573	23,521	24,576	25,749	27,053	27,190	27,329
All funding sources	406,599	426,214	433,698	454,232	475,938	494,470	521,686	553,612	604,028	665,557	716,870	789,072	885,563
Business	248,126	266,426	275,728	297,188	318,410	333,242	360,290	386,538	426,488	482,227	520,364	591,009	672,868
Federal government	126,617	127,014	123,837	120,131	118,367	119,532	118,174	122,470	131,098	135,779	148,169	147,531	159,833
Nonfederal government	4,303	4,386	4,158	4,244	4,214	4,277	4,995	5,076	5,252	5,474	5,676	5,733	5,902
Higher education	12,262	13,103	14,282	15,341	16,176	17,260	18,729	19,880	20,989	21,885	22,560	23,783	25,514
Nonprofit organizations	15,292	15,284	15,694	17,327	18,771	20,160	19,497	19,648	20,201	20,193	20,102	21,017	21,447
Constant 2017 \$millions													
All performing sectors	453,632	465,903	465,418	479,297	493,603	508,109	531,028	553,612	590,500	639,911	680,262	715,953	750,649

Slika 1. - Izdaci za istraživanje i razvoj u SAD-u prema sektoru djelatnosti i izvoru financiranja: 2010.-22.

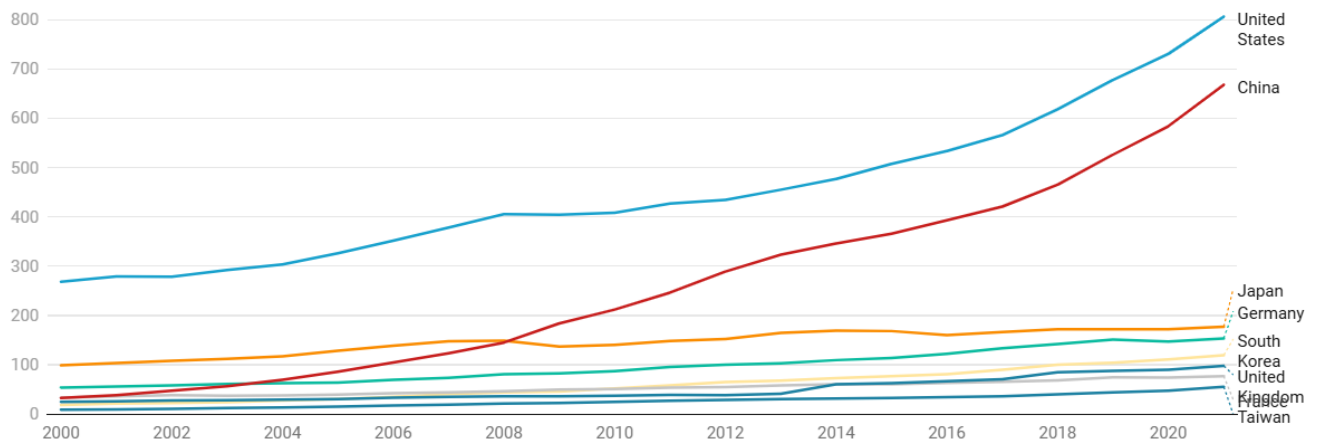
Izvor: autorica preuzela gotovu tablicu iz: National Science Foundation, 2024.

Kina se brzo pojavila kao glavni konkurent u globalnom istraživanju i razvoju odražavajući njezine ambicije da postane vodeći inovator i gospodarski lider. Savjetnici američke vlade predviđali su da će Kina uskoro prestići SAD i da to izgleda neizbježno. Jedan od čimbenika koji ubrzava prelazak Kine na leadersko mjesto u globalnom istraživanju i razvoju je pad nataliteta. Pad nataliteta potaknuo je predviđanja o tome je li svijet dosegnuo vrhunac i je li nadmoć Pekinga nad SAD-om u domeni istraživanja i razvoja sve veća. U međuvremenu EU značajno zaostaje za objema državama.

„Dok je Kina hvatala SAD tijekom posljednja dva desetljeća, na temelju ovih statistika, više ne izgleda na putanji da ih prestigne. "Svi smo čekali da vidimo kada će se te dvije krivulje križati, ali nisu se križale", rekao je Arati Prabhakar, direktor Ureda za znanost i tehnološku politiku Bijele kuće na događaju na kojem je predstavljeno izvješće. Godine 2018. činilo se neizbježnim da će Kina uskoro preuzeti prvo mjesto, te je godine NSB izdao upozorenje da prema trenutnim trendovima očekuje da će Kina premašiti SAD u ulaganjima u istraživanje i razvoj do kraja godine, ali posljednjih godina SAD je doživio „eliki porast“ korporativne potrošnje na istraživanje i razvoj, posebno IT i farmaceutskih tvrtki, rekao je Prabhakar. To pokazuje da SAD

još uvijek ima zdravo vodstvo, potrošivši 806 milijardi dolara na istraživanje i razvoj, javno i privatno, u 2021., posljednjoj godini izračunate u izvješću (slika 2.) Kina je potrošila 668 milijardi dolara“ (Science/business, 2024).

U nastavku slijedi Slika 2. Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj po državama u milijardama.

Slika 2.- Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj po državama u milijardama

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: Science/business, 2024.

„Kineska vlada ima središnju ulogu u usmjeravanju potrošnje na istraživanje i razvoj uz značajna ulaganja u ključna područja kao što su umjetna inteligencija, 5G tehnologija i obnovljiva energija kroz inicijative poput plana Made in China 2025. Tvrtke poput Huawei, Tencent, Alibaba i Baidu prednjače u kineskim naporima za istraživanje i razvoj ulažući velika sredstva u tehnologiju i inovacije. Kineska agresivna strategija ulaganja u istraživanje i razvoj pozicionirala ju je kao snažnog konkurenta u područjima kao što su telekomunikacije, električna vozila i umjetna inteligencija. Ovaj rast dovodi u pitanje tehnološku dominaciju etabliranih gospodarstava poput SAD-a i preoblikuje globalnu konkurentsku dinamiku“ (The Made in China 2025 Strategy, 2024). Vrhunska kineska sveučilišta poput Sveučilišta Tsinghua i Peking značajno pridonose rezultatima istraživanja često uz potporu državnog financiranja i partnerstva s privatnim sektorom.

Kulturna raznolikost vodi do širokog spektra ideja i perspektiva, potičući inovativnost i kreativnost. Europska sveučilišta, istraživačke institucije i tvrtke imaju koristi od zajedničkih napora preko granica, koje potiču tehnološki napredak i poboljšavaju konkurentnost. „Europska unija je za razdoblje od sedam godina od 2014. do 2020. u svom financijskom okviru osigurala 100 milijardi eura za sve članice Europske unije kako bi potaknula ulaganje u inovacije. Prema

Europskoj komisiji (2014.), u strategijsko područje se ubrajaju napredna proizvodnja, razvojno ključne tehnologije, čista vozila i promet proizvodi se na biološkoj osnovi, gradnji i sirovine te pametne mreže“ (Znanstveno – tehnološki napredak, inovativnost i konkurentnost, industrija 4.0, 2021).

Zaključno prema podacima spomenutim u ovom poglavlju i SAD i Kina ulažu velika sredstva u istraživanje i razvoj iako imaju različite modele i strategije. Snaga SAD-a leži u njegovom uspostavljenom inovacijskom ekosustavu i poduzetničkom duhu dok Kina brzim i održivim pristupom preoblikuje globalni krajolik istraživanja i razvoja. Razumijevanje ove dinamike ključno je za druge zemlje koje žele poboljšati svoju konkurentnost i inovacijske sposobnosti. Europa zajedno kroz Europsku uniju i pojedinačne zemlje ulaže oko 2,2% svog BDP-a u istraživanje i razvoj. Ulaganja se uvelike razlikuje među zemljama što stvara najveću slabost, a zemlje poput Njemačke i Švedske ulažu znatno više često prelazeći 3% BDP-a. Europa iako ulaže značajan iznos u istraživanja i razvoj daleko zaostaje za SAD-om i Kinom zbog varijacija i moći među zemljama. Dok SAD i Kina dominiraju u smislu samog ulaganja u istraživanje i razvoj i brzog tehnološkog napretka, Europa se ističe u održivim inovacijama i zajedničkim istraživačkim naporima. Svaka regija ima svoje jedinstvene snage i izazove što ju pravi konkurentnom i moćnom na globalnom tržištu.

3.1.2. Ekonomski razmjer i veličina tržišta

Sjedinjene Američke Države mogu se pohvaliti jednim od najvećih i najdinamičnijih gospodarstava na svijetu koje pruža značajne prednosti zbog svog gospodarskog razmjera i veličine tržišta dok Kina zauzima mjesto drugog najvećeg gospodarstva svijeta sa značajnom veličinom i moći tržišta.

„SAD ima najveći BDP na globalnoj razini koji iznosi 27,36 trilijuna dolara“ (World Bank Open Data, 2023), što odražava goleme ekonomske kapacitete i proizvodne mogućnosti. SAD posjeduje veliku i bogatu bazu potrošača s visokim razinama raspoloživog dohotka koji potiče snažnu potražnju za širokim rasponom dobara i usluga te to čini SAD ključnim tržištem za domaće i međunarodne tvrtke. SAD čini sjedište brojnim multinacionalnim korporacijama u raznim industrijama poput tehnologije, zdravstva, financija i proizvodnje. Korporacije imaju koristi od velikog domaćeg tržišta što im omogućuje postizanje ekonomije razmjera i velika ulaganja u inovacije i širenje. Gospodarstvo SAD-a vrlo je raznoliko i obuhvaća napredne sektore proizvodnje, tehnologije, financija, zdravstvene zaštite i usluga. Takva diversifikacija

pomaže u ublažavanju rizika i promiče stabilnost te čini SAD atraktivnim odredištem za ulaganja.

SAD ima široke trgovinske mreže i sporazume kao što je Sporazum između Sjedinjenih Država, Meksika i Kanade (USMCA) i partnerstva s Europskom unijom i azijskim zemljama. Američki dolar je glavna svjetska rezervna valuta naglašavajući utjecaj zemlje u globalnoj trgovini i financijama te kroz sve ove čimbenike možemo zaključiti da SAD postavlja globalna mjerila i trendove na području globalnog tržišta.

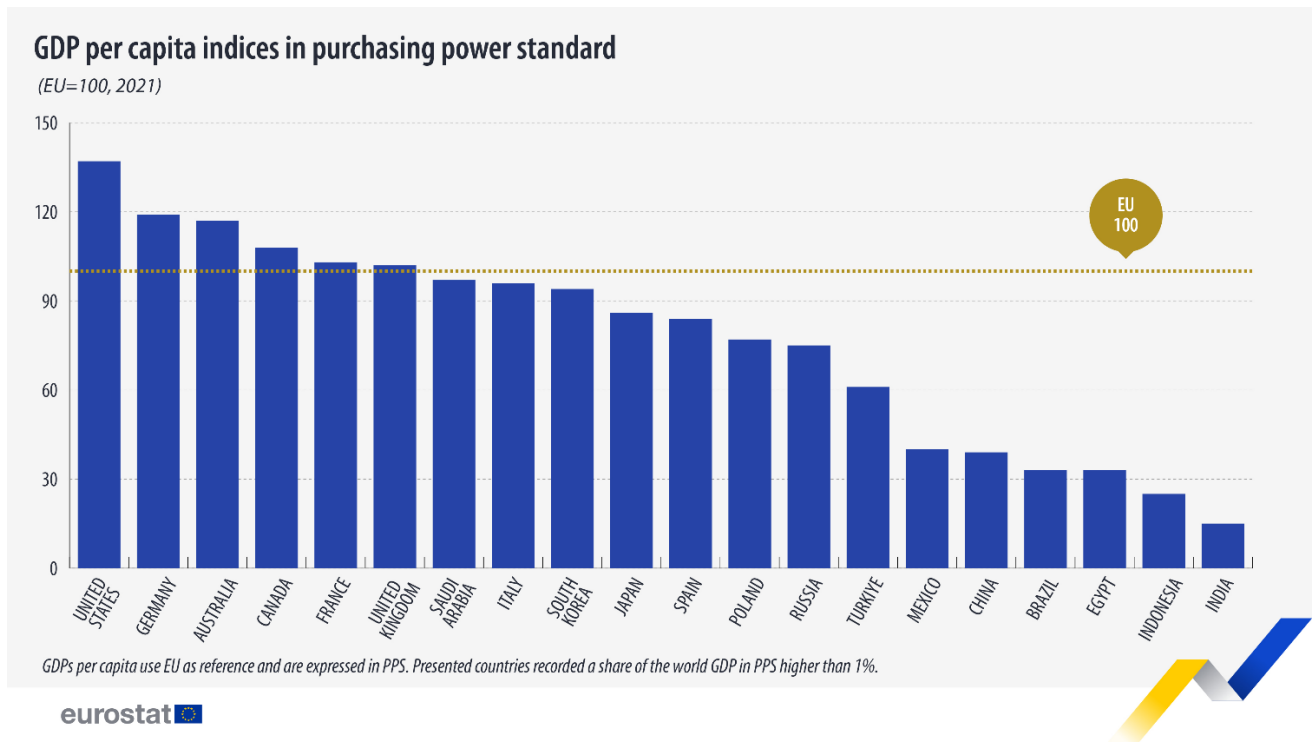
„Kineski BDP iznosi 17,79 trilijuna dolara što odražava njezin položaj globalne gospodarske sile“ (World Bank Open Data, 2023). Rast BDP-a potaknut je kombinacijom proizvodnje, izvoza i povećanja domaće potrošnje što možemo vidjeti kroz to što je Kina najveće potrošačko tržište na svijetu. Brza urbanizacija i rastući prihodi srednje klase pokreću znatnu potražnju za različitim proizvodima i uslugama. Kineske tvrtke imaju koristi od velikog domaćeg tržišta kako bi postigle značajnu ekonomiju razmjera dok poduzeća u državnom vlasništvu (SOE) i privatne tvrtke koriste tržište za rast i međunarodno natjecanje.

Kina je prešla s gospodarstva temeljenog na proizvodnji na gospodarstvo koje naglašava usluge, tehnologiju i inovacije, a ta promjena za glavni cilj ima stvoriti uravnoteženiju i održiviju gospodarsku strukturu. Proizvodni sektor i dalje je snažan pružajući proizvodnju širokog raspona robe od elektronike do tekstila. Kina je glavni lider u globalnoj trgovini s inicijativama poput inicijative Pojas i put (BRI) koja unapređuje njezine trgovinske veze i ulaganja u infrastrukturu diljem Azije, Afrike i Europe.

Nakon što je napravljena kratka analiza ekonomskog razmjera i veličine tržišta SAD-a i Kine sada ćemo analizirati i usporediti te aspekte s fokusom na Europu i Europsku uniju. Europska unija zajedno s Europom ima slab gospodarski rast i to ima velike posljedice na prosperitet država. „Među 20 zemalja svijeta s udjelom većim od 1% svjetskog BDP-a izraženog u PPS-u našlo se 5 zemalja EU: Njemačka (3,4%), Francuska (2,4%), Italija (1,9%), Španjolska (1,4%) i Poljska (1,0%). Oni su zajedno pridonijeli oko 10,1% svjetskom BDP-u. Gledajući BDP po glavi stanovnika za 20 najvećih svjetskih gospodarstava u 2021., samo je 6 zemalja bilo iznad prosjeka EU-a: Sjedinjene Države, Njemačka, Australija, Kanada, Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo. Dok je kinesko gospodarstvo bilo najveće u smislu BDP-a u PPS-u, BDP po glavi stanovnika bio je samo 39% prosjeka EU-a. Postojala je deveterostruka razlika između najvišeg i najnižeg BDP-a po glavi stanovnika među 20 najvećih svjetskih gospodarstava (Sjedinjene

Države na 137% prosjeka EU u usporedbi s Indijom na 15% prosjeka EU“ (Svjetska banka, 2024). Navedeni podaci su prikazani na slici 3.

U nastavku slijedi Slika 3. Indeksi BDP-a po stanovniku u standardu kupovne moći (2021).

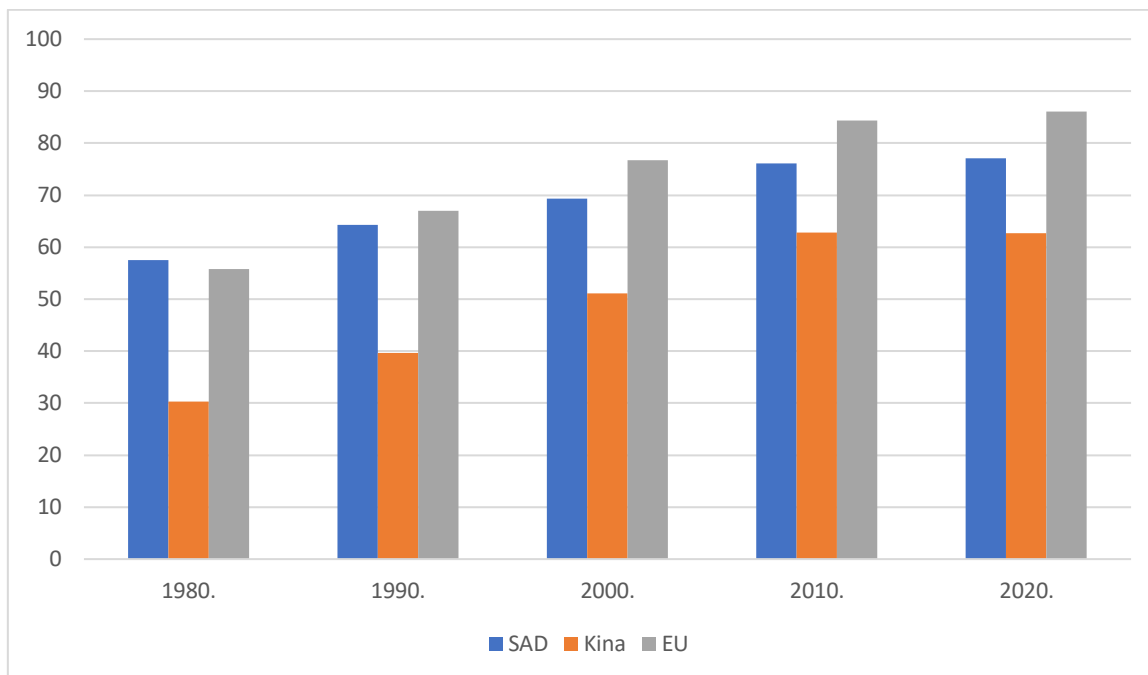

Slika 3.- Indeksi BDP-a po stanovniku u standardu kupovne moći (2021).

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: Eurostat, 2024.

Europska unija da bi vratila gospodarski rast i konkurentnost u središte svoje ekonomske politike trebati će se nositi s raznim inovacijskim i drugim izazovima, ali s sadašnjeg gledišta gospodarski rast za Europsku uniju nije opcija već nužnost. Europska unija to neće postići u trenutku već kroz duži vremenski period tako da je bitno da što prije krene u napredovanje i rast. Ipak, EU je jedno od najvećih svjetskih gospodarstava u smislu BDP-a. Obuhvaća različita gospodarstva, od visokoindustrijaliziranih zemalja poput Njemačke i Francuske do gospodarstava u istočnoj Europi koje se brzo razvijaju. Ujedno, EU ima pristup širokom spektru prirodnih i ljudskih resursa u svojim državama članicama. Ova raznolikost u resursima podržava razne industrije, od poljoprivrede u zemljama poput Francuske do industrije visoke tehnologije u Njemačkoj.

U nastavku slijedi Tablica 1. Indeks globalizacije za SAD, Kinu i EU kroz godine, od 1980. do 2020.

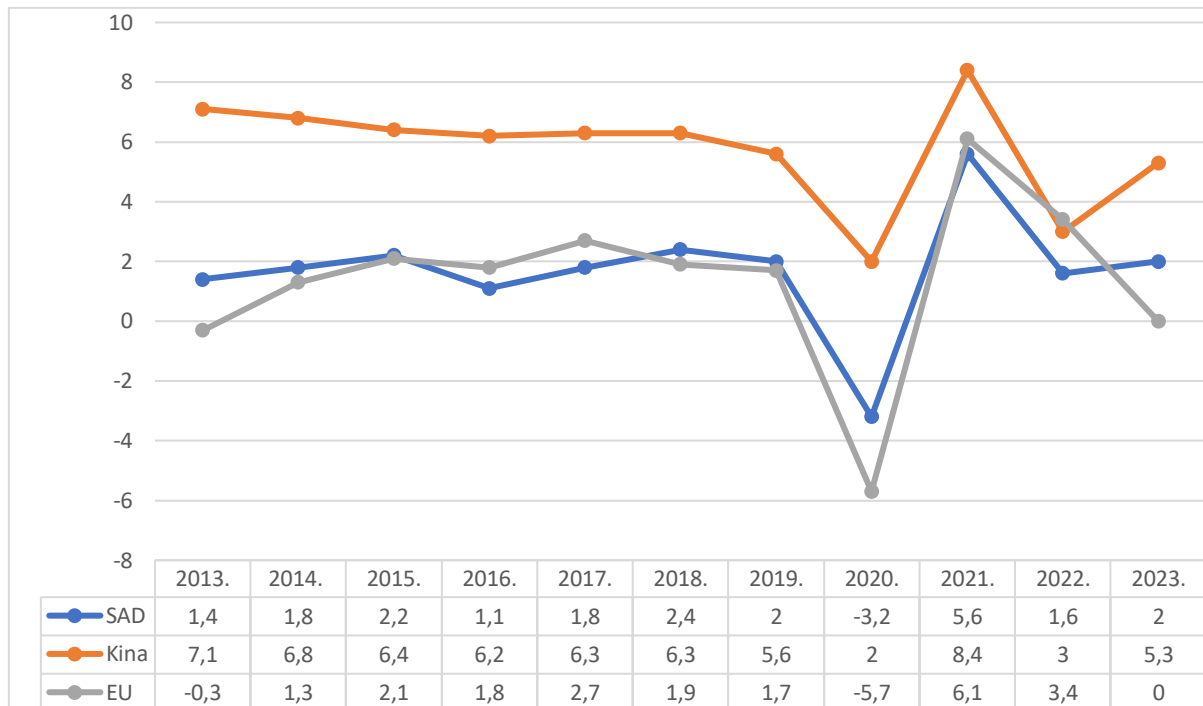

Tablica 1. - indeks globalizacije za SAD, Kinu i EU kroz godine, od 1980. do 2020.

Izvor: KOF, 2023.

Tablica 1. prikazuje podatke vezane za indeks globalizacije za SAD, Kinu i EU od 1980. do 2020. godine. SAD i EU bilježe relativno visoke vrijednosti indeksa globalizacije tokom cijelog perioda prednjačeći u odnosu na Kinu. Kina je u kasnijim desetljećima zabilježila brži rast globalizacije, ali i dalje znatno manji nego SAD i EU. Najveći indeks globalizacije koji iznosi 86,1, ima EU 2020. godine. Dok najniži indeks ima Kina 1980. godine koji iznosi 30,35.

U nastavku slijedi Tablica 2. Kretanje BDP-a po stanovniku SAD, Kine i EU (godišnji %) od 2013. do 2023.

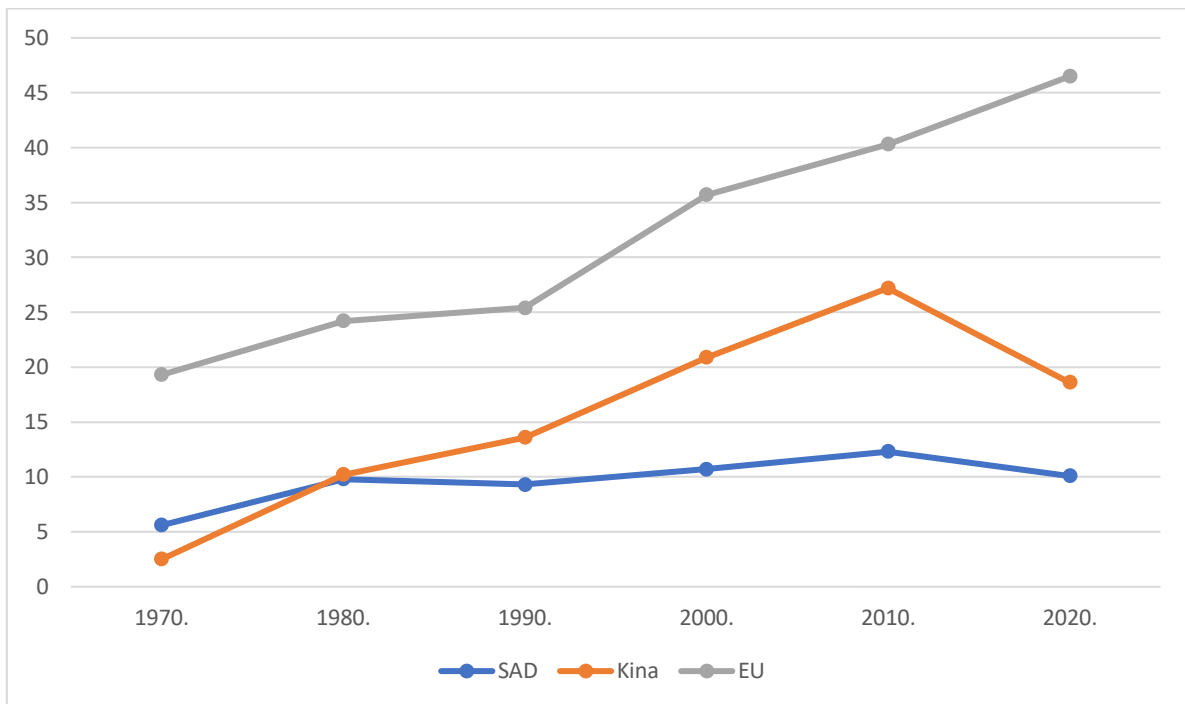

Tablica 2. - Kretanje BDP-a po stanovniku SAD, Kine i EU (godišnji %) od 2013. do 2023.

Izvor: Svjetska banka, 2023.

Referirajući se na tablicu 2. koji prikazuje godišnji rast bruto domaćeg proizvoda (BDP) za SAD, Kinu i EU u periodu od 2013. do 2023. godine navode se sljedeći podaci. U razdoblju od 2013. do 2023. godine BDP po glavi stanovnika u SAD-u bilježi konstantan rast osim blagog pada 2020. godine zbog pandemije COVID-19. Međutim ekonomija se brzo oporavila pogotovo zahvaljujući tehnološkom sektoru i rastu potrošnje. Kina bilježi impresivan rast BDP-a po glavi stanovnika tokom ovog perioda. Iako se rast malo usporio nakon pandemije Kina i dalje održava stabilan ekonomski napredak. EU je prošla kroz izazovan period sa ekonomskim posljedicama pandemije, ali ipak BDP po glavi stanovnika bilježi postepeni rast uz snažan oporavak u godinama poslije pandemije.

U nastavku slijedi Tablica 3. Vrijednost izvoza (% BDP-a) za SAD, Kinu i EU.

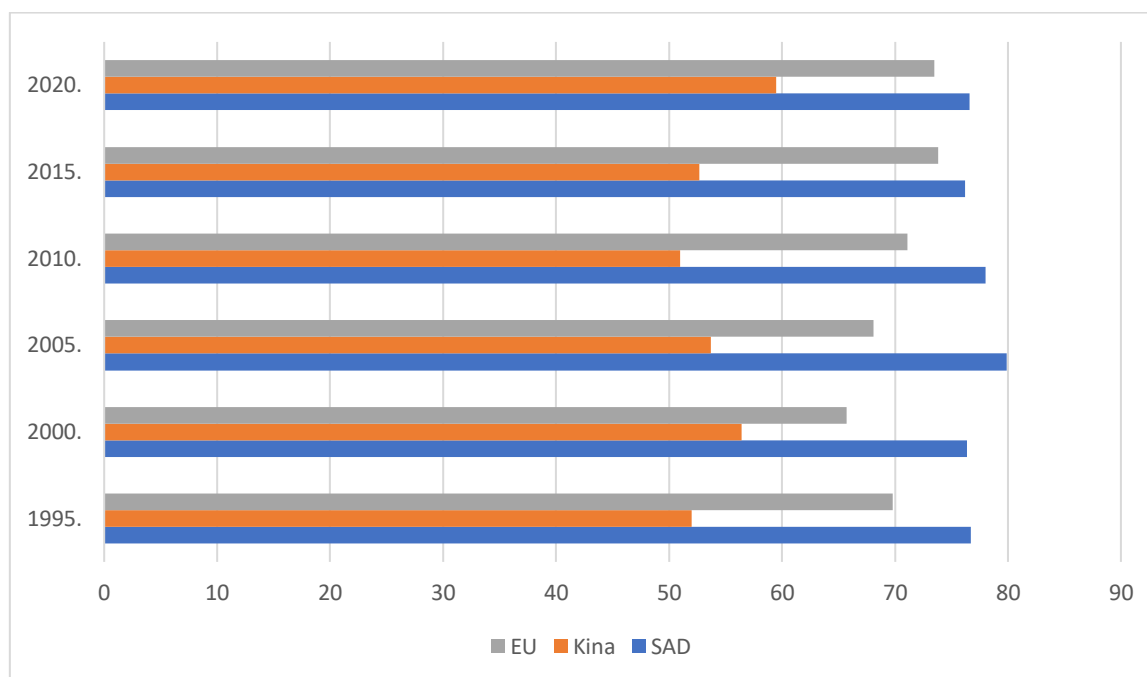

Tablica 3. - Vrijednost izvoza (% BDP-a) za SAD, Kinu i EU

Izvoz: Svjetska banka, 2023.

Tablica 3. prikazuje postotak vrijednosti izvoza globalnog BDP-a koji pripada SAD, Kini i EU u periodu od 1970. do 2020. godine. EU bilježi konstantan rast u postotku izvoza globalnog BDP-a tokom svih desetljeća dostižući 46,5% u 2020. godini. Kina je zabilježila ogroman rast od 1980-ih sa naglim porastom učešća u globalnom BDP-u. Vrhunac je bio 2010. godine, ali se udio blago smanjio do 2020. SAD ostaju stabilne, ali njihov udio u globalnom BDP-u opada u relativnom smislu u odnosu na rastuća globalna tržišta.

U nastavku slijedi Tablica 4. Indeks ekonomske slobode za SAD, Kinu i EU.

Tablica 4. - Indeks ekonomske slobode za SAD, Kinu i EU

Izvor: Indeks ekonomskih sloboda, 2023.

Tablica 4. prikazuje kretanje indeksa ekonomske slobode za SAD, Kinu i EU u različitim godinama (1995., 2000., 2005., 2010., 2015. i 2020.). SAD bilježi najviši indeks ekonomske slobode tokom svih godina prikazanih na grafikonu. 1995. godine indeks je bio nešto iznad 75 te do 2020. godine indeks ostaje stabilan sa vrijednostima između 70 i 80 poena iako pokazuje blagi pad između 2015. i 2020. godine. Indeks ekonomske slobode EU se također povećava tokom vremena, ali je niži od SAD. 1995. godine indeks EU bio je ispod 60, dok je do 2020. godine porastao na približno 70. Kina ima najniži indeks ekonomske slobode u usporedbi sa SAD i EU tokom svih godina. 1995. godine Kina je imala indeks od 52 te iako se indeks ekonomske slobode postepeno povećava do 2020. godine Kina ostaje značajno ispod EU i SAD sa indeksom od oko 60.

3.1.3. Trgovinske politike i sporazumi

Trgovinske politike i sporazumi ključni su alati koji oblikuju globalno gospodarsko tržište imajući utjecaj na način na koji zemlje međusobno djeluju, natječu se i surađuju. U usporedbi trgovinskih strategija Kine, SAD-a i Europe pojavljuju se različiti pristupi koji odražavaju ekonomske prioritete, geopolitičke ciljeve i vrijednosti svake regije. EU je „vodeći igrač“ u

globalnoj trgovini, predstavljajući značajan dio ukupnog svjetskog izvoza i uvoza. Njegova moć kolektivnog pregovaranja omogućuje joj pregovaranje o povoljnim trgovinskim sporazumima koji idu u korist državama članicama. „Vrijednost izvoza 2023. je bila 52,7 što je pad u usporedbi na 2022. kada je bila 56,3 dok je vrijednost uvoza 2023. bila 49 što je također značajan pad u usporedbi s 2022. kada je bila 54,5“ (Svjetska banka, 2023). EU ima brojne trgovinske sporazume sa zemljama diljem svijeta, olakšavajući pristup međunarodnim tržištima i osiguravajući lance opskrbe. Ova raširena mreža povećava mogućnosti trgovine i ulaganja. U 2022. FDI EU bili su obilježeni značajnom nestabilnošću i dolazni i odlazni tokovi izravnih stranih ulaganja za EU doživjeli su značajan pad u usporedbi s 2021. „Neto priljev (% BDP-a) u 2022. za EU je iznosio 0,9 što je značajan pad u usporedbi s 2021. kada je bio 3,2 „ (Svjetska banka, 2022).

SAD slijedi kombinaciju bilateralnih, regionalnih i multilateralnih trgovinskih sporazuma fokusirajući se na zaštitu domaćih industrija, promicanje izvoza i održavanje globalnog gospodarskog utjecaja. Trgovinske politike SAD-a uključile su elemente protekcionizma posebice u okviru pristupa „Amerika na prvom mjestu“ koji je uključivao korištenje carina i ponovno pregovaranje trgovinskih sporazuma kako bi se osigurali bolji uvjeti za američke industrije.

„USMCA je sporazum Sjedinjenih Država, Meksika i Kanade koji je ključan za sjevernoameričku trgovinu uključujući odredbe o digitalnoj trgovini, radnim i ekološkim standardima. SAD ima bilateralne sporazume sa zemljama poput Južne Koreje (KORUS) i Australije koji su usredotočeni na smanjenje carina i poboljšanje pristupa tržištu. Iako je SAD jedan od osnivača WTO-a posljednjih godina došlo je do nekih napetih odnosa pri čemu je SAD osporavao odluke WTO-a i nametao jednostrane carine, osobito na kinesku robu. Američko-kineski trgovinski odnosi obilježeni su napetostima osobito oko pitanja poput intelektualnog vlasništva, prisilnog prijenosa tehnologije i pristupa tržištu“ ("United States-Mexico-Canada Agreement (USMCA), 2020).

Kinesku trgovinsku politiku karakteriziraju strateške državne inicijative koje su fokusirane na širenje njezinog globalnog utjecaja kroz trgovinu i ulaganja. „Ključni trgovinski sporazum je regionalno sveobuhvatno gospodarsko partnerstvo (RCEP) koje predstavlja najveći trgovinski sporazum na svijetu te obuhvaća 15 azijsko-pacifičkih zemalja uključujući Japan, Južnu Koreju, Novi Zeland, Australiju i 10 država članica Udruge zemalja jugoistočne Azije (ASEAN) kao i Kinu koja ima središnju ulogu. RCEP će pružiti značajne nove mogućnosti trgovine i ulaganja unutar zemalja sudionica, pokrivajući otprilike 30 posto globalnog BDP-a

(26,2 bilijuna američkih dolara) i 30 posto svjetske populacije kako bi se formirao najveći azijski trgovinski blok do danas“ (China Briefing, 2024).

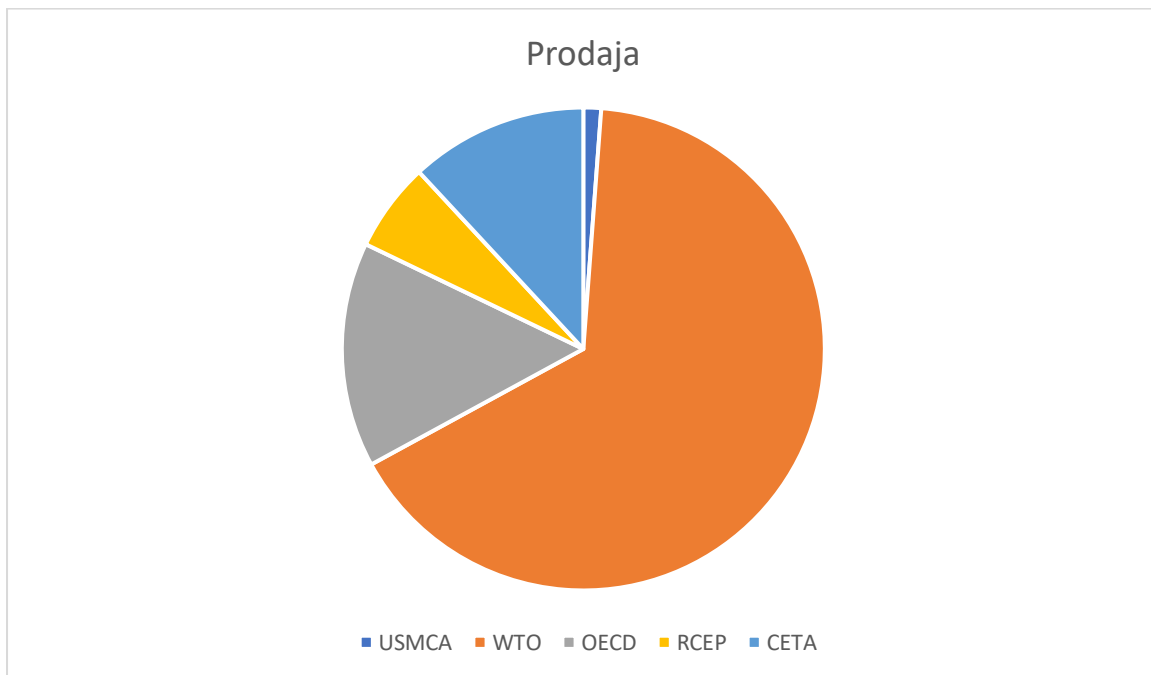
„Ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja učinkovito uklanjaju dvostruko oporezivanje utvrđivanjem izuzeća ili smanjenjem iznosa poreza koji se plaćaju u Kini. Globalni ulagači često se nađu u nepovoljnom položaju da se moraju suočiti s dvostrukim oporezivanjem – oporezivanjem od dvije različite zemlje na isti prihod – osim ako ne postoji sporazum o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Stoga je izuzetno vrijedno da strani ulagači budu svjesni kako bi sporazum o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja (DTA) između Kine i drugih zemalja mogao biti primjenjiv na njihovu situaciju te je od 2024. Kina potpisala DTA sa 114 zemalja ili regija“ (China Briefing, 2024).

Europa posebice Europska unija usvaja multilateralni pristup trgovini temeljen na pravilima naglašavajući važnost međunarodnih sporazuma i institucija poput WTO-a. EU nastoji promicati slobodnu trgovinu istovremeno osiguravajući da sporazumi odražavaju njezine vrijednost, uključujući radnička prava, ekološke standarde i održivost.

Sporazum o gospodarskom partnerstvu između EU-a i Japana jedan je od najvećih trgovinskih sporazuma na svijetu te on značajno smanjuje carine i promiče trgovinu između EU-a i Japana. Sveobuhvatni gospodarski i trgovinski sporazum između EU-a i Kanade (CETA) smanjuje tarife i tvrtkama iz EU-a omogućuje pristup tržištima javne nabave u Kanadi. „EU također surađuje sa Svjetskom trgovinskom organizacijom (WTO) kako bi pomogla u postavljanju globalnih trgovinskih pravila i uklanjanju prepreka trgovini između članica WTO-a“ (European Union, 2024).

EU ima složene trgovinske odnose s Kinom uravnotežujući gospodarsku suradnju s zabrinutošću oko pristupa tržištu, ljudskih prava i poštenog tržišnog natjecanja. Dok sa SAD-om EU ima jake trgovinske odnose, ali se suočila s izazovima uključujući carine na čelik i aluminij.

U nastavku slijedi Tablica 5. Broj članica po organizacijama i trgovačkim sporazumima.

Tablica 5. - Broj članica po organizacijama i trgovačkim sporazumima

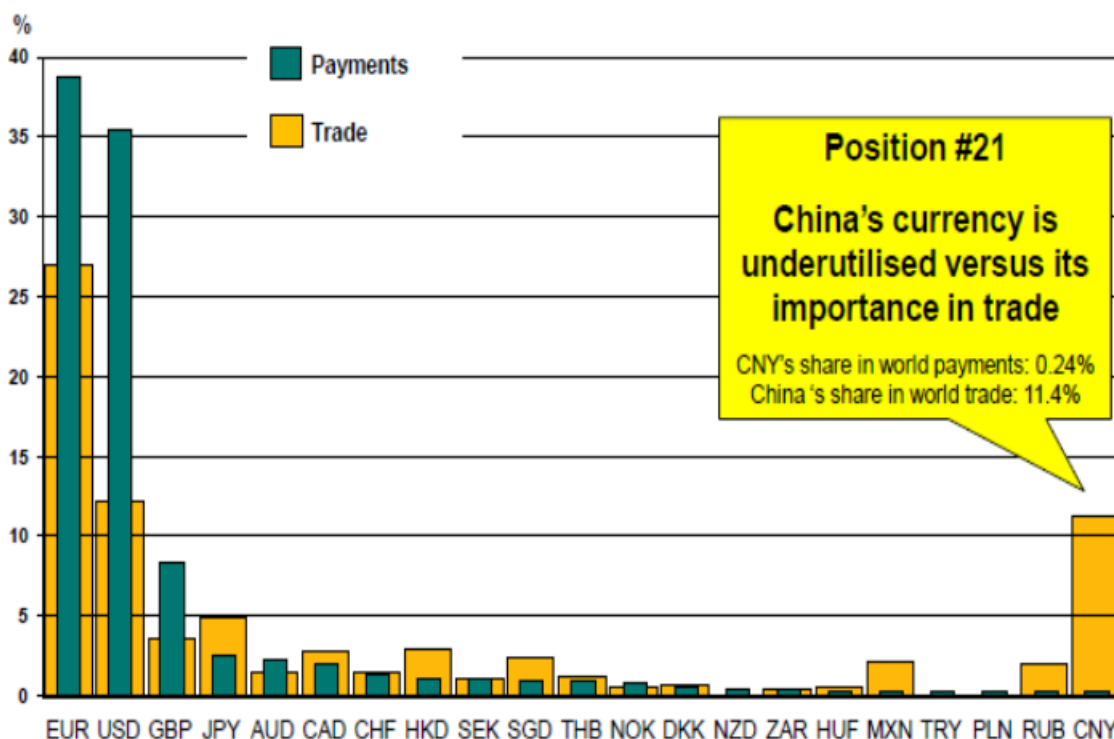
Izvor: European commission, 2024.

Zaključno može se vidjeti kako SAD i Kina provode trgovinsku politiku koja održava njihove strateške interese i globalni utjecaj dok Europa se nosi sa izazovima širenja trgovinskih odnosa na globalnoj razini istovremeno promičući svoje standarde održivosti, rada i ljudskih prava. Zeleni dogovor i digitalna strategija EU-a sve više utječu na njezine trgovinske sporazume budući da nastoji uskladiti gospodarski rast s ekološkim i društvenim ciljevima.

3.1.4. Valutna i finansijska tržišta

Valutna i finansijska tržišta igraju ključnu ulogu u oblikovanju globalnog gospodarstva sa značajnim razlikama između pristupa i utjecaja Kine, SAD-a i Europe. Američki dolar dominira kao glavna svjetska pričuvna valuta što Sjedinjenim Državama daje značajan utjecaj na globalna finansijska tržišta. Nasuprot tome kineska finansijska tržišta strogo su kontrolirana, a juan postupno dobiva na značaju kako Kina nastoji internacionalizirati svoju valutu. Europa je predvođena eurozonom te predstavlja jedinstven slučaj s eurom kao drugom najraširenijom valutom u međunarodnoj trgovini koju podržava složen, ali robustan finansijski sustav. Usporedba ovih regija nudi uvid u to kako valutne politike i strukture finansijskih tržišta utječu na globalnu trgovinu, tokove ulaganja i ekonomsku stabilnost.

U nastavku slijedi Slika 4. Svjetske platne valute u odnosu na trgovinu u svijetu.

Slika 4. - Svjetske platne valute u odnosu na trgovinu u svijetu

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz WTO, 2012.

Zaključno, može se reći da je SAD vodeći u globalnom finansijskom utjecaju zbog dominacije dolara te veličine i sofisticiranosti svojih finansijskih tržišta. Europa s eurom i svojim naprednim finansijskim tržištima također je vrlo utjecajna posebno u međunarodnoj trgovini i održivim financijama. Kina ubrzano širi svoj utjecaj osobito u Aziji internacionalizacijom juana i strateškim korištenjem svojih finansijskih tržišta te tako čini značajne korake u povećanju svoje globalne finansijske prisutnosti potaknuta sve većom upotrebom juana i postupnim otvaranjem svojih finansijskih tržišta.

3.1.5. Regulatorno okruženje

Regulatorno okruženje u Kini, SAD-u i Europi odražava različite ekonomske, političke i društvene prioritete ovih regija oblikujući način poslovanja poduzeća i funkcioniranje tržišta. U SAD-u regulatorni okvir naglašava načela slobodnog tržišta s fokusom na inovacije i konkurenciju, a istovremeno osigurava zaštitu potrošača i finansijsku stabilnost. Europsko

regulatorno okruženje posebno unutar Europske unije karakterizira snažan naglasak na harmonizaciji, održivosti i zaštiti podataka balansirajući gospodarski rast s društvenim i ekološkim ciljevima. Nasuprot tome, kineski regulatorni pristup više je centraliziran i vođen državom s vladom koja igra dominantnu ulogu u vođenju gospodarske aktivnosti održavanju kontrole nad ključnim industrijama i osiguravanju socijalne stabilnosti. Usporedba ovih regulatornih okruženja naglašava različite izazove i prilike s kojima se poduzeća susreću dok posluju u ovim velikim globalnim gospodarstvima.

Regulatorno okruženje u SAD-u općenito se smatra pogodnim za poslovanje s jasnim pravilima, ali i značajnom fleksibilnošću osobito u industrijama poput tehnologije i financija. Iako regulatorne promjene mogu stvoriti nesigurnost posebno u sektorima koji su pod političkim utjecajem.

EU naglašava usklađenost, održivost te zaštitu prava i privatnosti potrošača. Regulatorni okvir nastoji stvoriti jednake uvjete u svim državama članicama, a istodobno se bavi društvenim i ekološkim problemima. Regulatorni pristup EU-a karakterizira fokus na transparentnost, odgovornost i načelo predostrožnosti koje daje prioritet preventivnim mjerama u slučaju potencijalnih rizika. „Opća uredba o zaštiti podataka (GDPR) kamen je temeljac regulatornog okvira EU-a, postavljajući stroge standarde za privatnost i zaštitu podataka sa značajnim novčanim kaznama za nepridržavanje. EU ima stroge zakone o tržišnom natjecanju usmjerene na sprječavanje monopola i osiguravanje poštenog tržišnog natjecanja, a Europska komisija aktivno istražuje i kažnjava postupke protiv tržišnog natjecanja, posebno u tehnološkoj industriji. Regulatorni pristup stvara predvidljivu i stabilnu poslovnu klimu koja može predstavljati i izazove zbog visokog regulatornog opterećenja posebno za multinacionalne tvrtke koje posluju u različitim državama članicama EU-a „ (GDPR.EU, 2024).

Zaključno, regulatorna okruženja u Kini, SAD-u i Europi odražavaju njihove jedinstvene ekonomske filozofije i političke prioritete. Dok SAD favorizira tržišni pristup s ciljanim nadzorom, Kina naglašava državnu kontrolu i strateško usmjerenje, a Europa se usredotočuje na harmonizaciju, održivost i zaštitu potrošača. Poduzeća koja posluju u ovim regijama moraju se snalaziti u ovim različitim regulatornim okvirima kako bi ostala konkurentna i usklađena.

3.1.6. Društveno-politička stabilnost

Društveno-politička stabilnost ključni je čimbenik koji utječe na gospodarsko i društveno okruženje zemalja stvarajući sve od povjerenja ulagača do društvene kohezije. U usporedbi Kine, SAD-a i Europe pojavljuju se jasne razlike u tome kako svaka regija upravlja svojim sociopolitičkim krajolikom. Kina održava stabilnost kroz centralizirano autoritarno upravljanje pružajući prednost gospodarskom rastu i društvenoj kontroli kako bi osigurala nacionalno jedinstvo i spriječila neslaganje. SAD sa svojim demokratskim sustavom doživljava povremene promjene u stabilnosti često pod utjecajem političke polarizacije i društvenih kretanja. Europska unija uravnotežuje stabilnost kroz demokratsko upravljanje, politike socijalne skrbi i jake institucije iako se suočava s izazovima populizma i regionalnih razlika.

„SAD i EU bore se da usklade svoje različite interese u važnim temama kao što je korištenje subvencija za podršku svojim gospodarstvima. Stoga su šanse da razviju jedinstvenu kinesku politiku i dalje ograničene. Kineski brzi tehnološki uspon uzastopne američke vlade doživljavaju kao sigurnosnu prijetnju. U lipnju 2021. NATO je klasificirao Rusiju kao sigurnosnu prijetnju u završnoj izjavi summita, ali je Kinu nazvao izazovom. Godinu dana kasnije, percepcija članica NATO-a o Kini postala je kritičnija, posebno zbog bliskih odnosa te zemlje s Rusijom“ (GIGA institute, 2023).

Sama EU je jedinstveni nadnacionalni entitet koji nastoji održati stabilnost u svojim državama članicama putem zajedničkih zakona, politika i ekonomske integracije. Sveobuhvatni programi socijalne skrbi pomažu smanjiti nejednakost i pružaju sigurnosnu mrežu pridonoseći socijalnoj stabilnosti. Usredotočenost EU-a na izgradnju konsenzusa i multilateralnu suradnju pomaže u rješavanju sukoba i održavanju stabilnosti u različitim državama članicama. Snažni pravni okviri i predanost ljudskim pravima ključni su za održavanje stabilnosti, a institucije poput Europskog suda pravde igraju ključnu ulogu. Porast populističkih pokreta u nekoliko europskih zemalja dovodi u pitanje koheziju EU-a i može dovesti do političke nestabilnosti. Razlike u gospodarskom učinku između sjeverne i južne Europe kao i između starijih i novijih država članica mogu stvoriti napetosti. „Budući da je Njemačka najvažniji gospodarski partner Kine u Europi, kritičari se pitaju je li zemlja naučila pouke iz svoje energetske ovisnosti o Rusiji i je li spremna prilagoditi svoju politiku prema Kini. Kao odgovor kritičarima koji tvrde da je njemačka trgovinska ovisnost o Kini prevelika, predsjednik Gospodarske komore EU-a u Kini, Joerg Wuttke, umanjio je važnost ovih zabrinutosti, navodeći da je mnogo njemačkog uvoza iz Kine zamjenjivo. Unatoč tome, on vidi snažnu ovisnost na tri razine: kao tržište potrošača, kao

proizvodna baza i kao dobavljač nekih ključnih proizvoda, posebno rijetkih zemalja i farmaceutskih prekursora za koje bi Njemačka trebala bolje diverzificirati svoje izvore“ (GIGA institute, 2023).

Zaključno, iako Kina, SAD i Europa imaju različite pristupe održavanju sociopolitičke stabilnosti sve se suočavaju s jedinstvenim izazovima. Kineska stabilnost temelji se na centraliziranoj kontroli i gospodarskom rastu, SAD se oslanja na demokratsko upravljanje i jake institucije, a Europa naglašava socijalnu skrb i političku suradnju. Pristup svake regije odražava njezin širi politički i kulturni kontekst utječući na njezinu otpornost u suočavanju s unutarnjim i vanjskim pritiscima.

3.1.7. Zelena tranzicija i digitalna tranzicija

Zelena tranzicija jedan je od ključnih čimbenika koji utječe na gospodarsko i društveno okruženje zemalja. Zelena tranzicija odnosi se na proces pomicanja gospodarstava prema održivijim i ekološki prihvatljivijim praksama posebice smanjenjem emisija ugljika, ulaganjem u obnovljivu energiju i promicanjem zelenih tehnologija. Europska unija, Sjedinjene Američke Države (SAD) i Kina tri su glavne globalne sile koje igraju ključne uloge u ovoj tranziciji. Zelena i digitalna revolucija ključne su za transformaciju gospodarstava i preoblikovanje globalne dinamike moći. Za Europsku uniju (EU) ove revolucije predstavljaju značajne prilike za jačanje njezine ekonomske moći i globalnog utjecaja. „Europska Unija želi biti klimatski neutralna do 2050. godine. Budžet koji je namijenila za ostvarenje svojeg cilja iznosi 503 milijarde eura. Ključne mjere za provedbu zelene tranzicije na unutarnjem tržištu su: dekarboniziranje energetskog sektora, uvođenje prijevoza s nultom emisijom, poticanje organske proizvodnje, smanjenje nitrata u podzemnim vodama, povećanje pokrivenosti internetom velike brzine, bolje gospodarenje otpadom i drugo. Utvrđene su tri investicijske politike i prakse: Mehanizam oporavka i otpornosti, Mehanizam za pravednu tranziciju i Program Digitalna Europa“ (Investicijski potencijali unutarnjeg tržišta i ciljevi zelene tranzicije Europske unije, 2023). Usvajanjem ambicioznih klimatskih ciljeva i promicanjem obnovljive energije, EU se može pozicionirati kao globalni lider u održivosti. Inicijative poput Europskog zelenog dogovora imaju za cilj učiniti Europu prvim klimatski neutralnim kontinentom do 2050. godine, postavljajući standarde za ekološke prakse u cijelom svijetu. Ulaganja u zelene tehnologije, kao što su solarna energija, energija vjetra i vodikova energija, ne samo da potiču inovacije, već i stvaraju nove industrije i radna mjesta unutar EU. Vodeći položaj u tim tehnologijama omogućuje EU izvoz stručnosti, robe i usluga na globalnoj razini, čime se jača

njezin gospodarski utjecaj. Ujedno, strogi propisi EU o zaštiti okoliša često postaju mjerila za globalne standarde. Oblikovanjem međunarodnih normi i politika, EU može utjecati na globalna tržišta, potičući druge da usvoje slične održive prakse.

Ipak, tranzicija bi mogla pogoršati ekonomske razlike između država članica EU posebice između bogatijih nacija i onih koje više ovise o fosilnim gorivima. Oslanjanje na obnovljivu energiju zahtijeva značajna ulaganja u skladištenje energije i mrežnu infrastrukturu kako bi se osigurala stabilna opskrba. „Korištenje obnovljivih izvora energije osigurava dugoročnu energetska neovisnost, smanjujući ovisnost o fosilnim gorivima. Navedeno je postignuto u EU u usporedbi sa periodom od 1990. godine do danas, kada je primijećeno da se zbog implementiranih politika za klimatsku neutralnost postigla manja prisutnost stakleničkih plinova“ (Zelena i digitalna tranzicija zemalja EU, 2023). Osigurati da europske industrije ostanu konkurentne uz prijelaz na ekološki prihvatljiviju praksu izazov je osobito u svjetlu konkurencije iz zemalja s manje strogim ekološkim propisima.

SAD se usredotočuje na ubrzavanje razvoja obnovljive energije posebno solarne i vjetroelektrane i moderniziranje električne mreže kako bi se prilagodila novim izvorima. SAD ulaže u širenje infrastrukture električnih vozila uključujući stanice za punjenje i pružanje poreznih poticaja potrošačima za kupnju električnih vozila. „Godine 2015. SAD usvojio je Agendu 2030 u kojoj je utvrđeno 17 ciljeva održivog razvoja s ciljem između ostalog postizanja čiste energije, stvaranja održivih gradova i borbe protiv klimatskih promjena. Naglasak na američkom gospodarstvu opravdava se njegovim dominantnim ekonomskim položajem i velikim potrošačem resursa u globalnom gospodarstvu. SAD ima značajan razvoj prirodne resurse i emisije ugljičnog dioksida i zahtijevat će više energije u godinama koje dolaze nego sada, stoga može snažno utjecati na zelenu tranziciju“ (Resources Policy, 2023).

Kina se obvezala dostići vrhunac emisija ugljika do 2030. i postići ugljičnu neutralnost do 2060. što je značajna obveza za najvećeg svjetskog emitera stakleničkih plinova. Kineska zelena tranzicija vođena je njezinim petogodišnjim planovima koji postavljaju specifične ciljeve za smanjenje energetske intenziteta, povećanje korištenja obnovljive energije i smanjenje zagađenja. „Kina je također aktivno sudjelovala u međunarodnim pitanjima klimatskih promjena i provela niz mjera za suočavanje s klimatskim promjenama. Projekt pilot grada s niskim udjelom ugljika među rijetkim je projektima u Kini koji se istodobno bave visokim emisijama ugljika i stanovnika i poduzeća. Projekt je usmjeren na ograničavanje ponašanja stanovnika i poduzeća radi promicanja niskih emisija i niskog onečišćenja uz zadržavanje brzog razvoja. Ovaj projekt stoga igra ključnu ulogu u smanjenju razine emisije ugljika u Kini“ (Low-

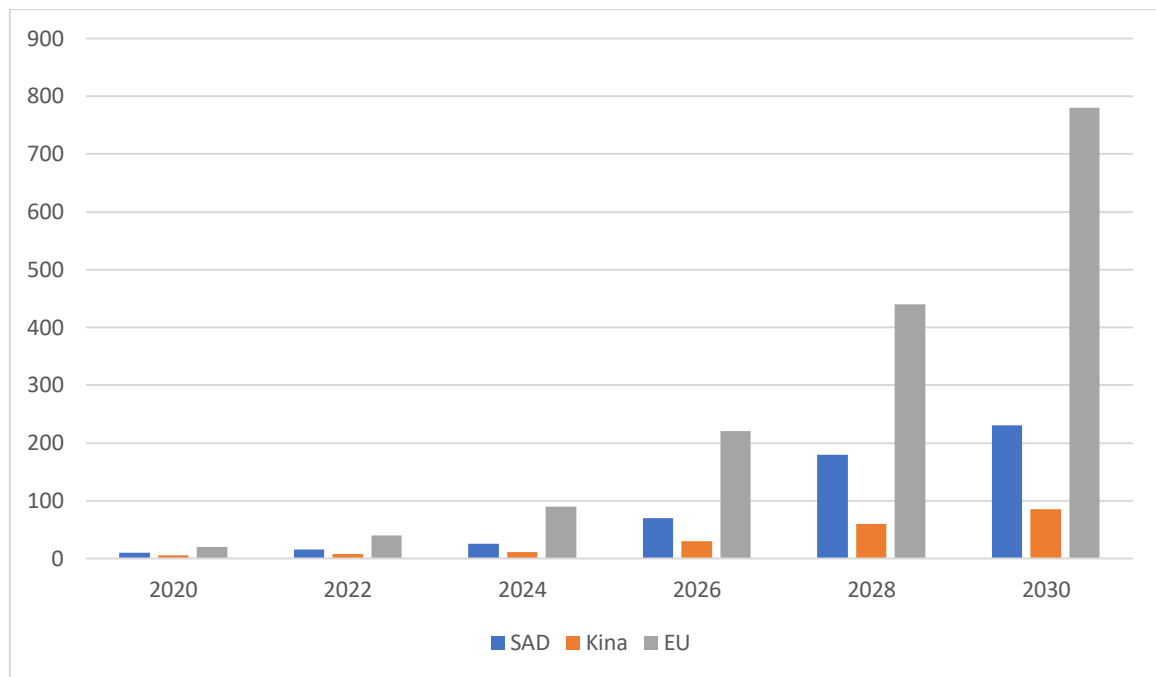
Carbon Transition and Green Innovation, 2022). Kina je najveći svjetski proizvođač obnovljive energije, posebno u solarnoj i vjetroelektrani. Vlada mnogo ulaže u te sektore kako bi smanjila ovisnost o ugljenu. Kina je najveće tržište za električna vozila podržano državnim subvencijama, ulaganjima u EV infrastrukturu i strogim standardima emisija za proizvođače.

Zaključno, zelena tranzicija ključna je komponenta globalnih napora u borbi protiv klimatskih promjena. Smanjenjem ovisnosti o fosilnim gorivima i povećanjem udjela obnovljive energije, EU povećava svoju energetska sigurnost i otpornost na globalne fluktuacije cijena i poremećaje u opskrbi. Snažan naglasak na istraživanju i razvoju u zelenim i digitalnim tehnologijama potiče inovacijski ekosustav koji potiče poduzetništvo i privlači globalne ulagače zainteresirane za vrhunske tehnologije i održive prakse. U konačnici, digitalni alati i zelene prakse mogu dovesti do učinkovitijeg upravljanja resursima, smanjenja troškova i poboljšanja globalne konkurentnosti za industrije EU.

Digitalna strategija EU-a usmjerena je na ulaganje u umjetnu inteligenciju, 5G, velike podatke i kibernetičku sigurnost, što su ključna područja za konkurentsku prednost na međunarodnoj sceni. Očekuje se da će digitalna transformacija stvoriti milijune novih radnih mjesta u tehnologiji i povezanim uslugama. To zahtijeva razvoj kvalificirane radne snage opremljene digitalnim kompetencijama, jačanje baze ljudskog kapitala EU. EU se usmjerava na stvaranje jedinstvenog digitalnog tržišta koje omogućava slobodan protok dobara, usluga i podataka među članicama.

Kina je globalni lider u digitalnoj inovaciji sa značajnim ulaganjima u pametan grad, digitalnu valutu i tehnološku dominaciju kao 5G mreža. „Kina je 2017. najavila ambiciozan program za domaći razvoj umjetne inteligencije, (AI) tehnologiju, s ciljem da do 2030. postane 'glavni svjetski centar inovacija umjetne inteligencije'. Kina planira proširiti AI u mnogim sferama proizvodnje, upravljanja i obrane do tog roka. I danas se zemlja nalazi u rangu drugi na globalnoj razini u umjetnoj inteligenciji“ (EPRS, 2021). Što se tiče SAD-a digitalna tranzicija je prisutna većinski u Južnoj Americi. Start up scena u gradovima poput Sao Paula, Buenos Airesa i Santiaga se brzo razvija sa sve većim brojem investicija u digitalne tehnologije i inovacije. Postoji rastući fokus na obrazovanje i obuku u digitalnim vještinama kako bi se pripremili za digitalnu ekonomiju i smanjili digitalni jaz.

U nastavku slijedi Tablica 6. Veličina tržišta generirana umjetnom inteligencijom.

Tablica 6. - Veličina tržišta generirana umjetnom inteligencijom

Izvor: Statista, 2024.

Referirajući se na tablicu 6. podaci prikazuju to da će EU do 2030. godine biti svjetski lider u razvoju i primjeni umjetne inteligencije. Za njom će biti blizu SAD dok Kina, koja trenutno ima jako dobru poziciju u globalnom razvitku umjetne inteligencije, neće napredovati kao njezini konkurenti već će stagnirati sa svojim napretkom.

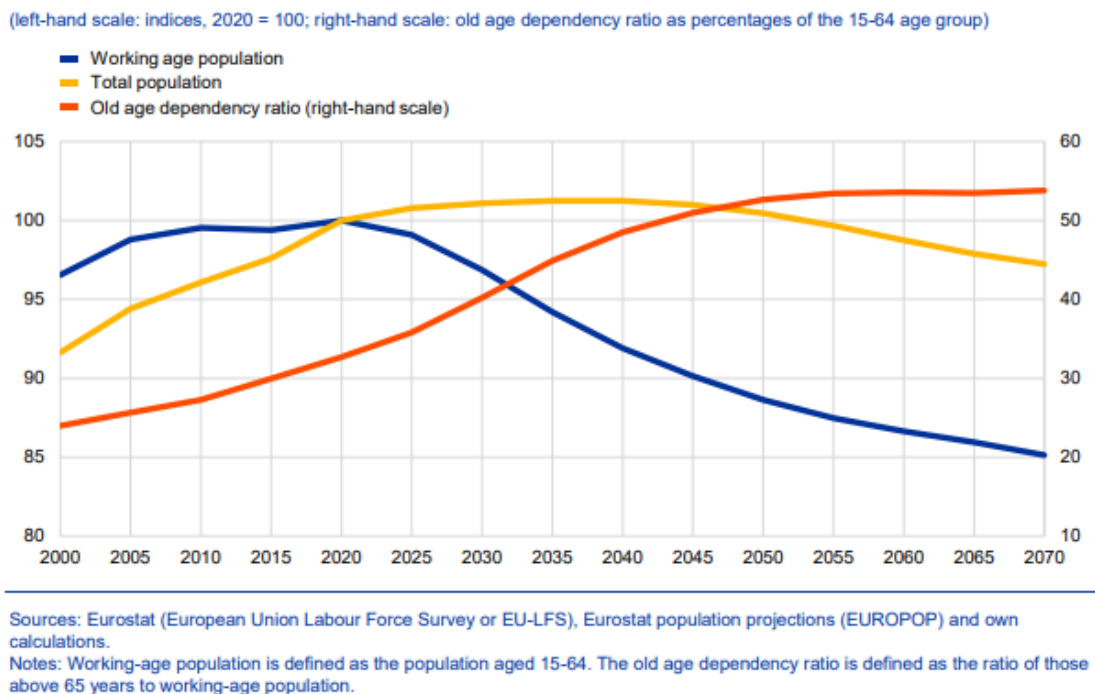
Digitalna tranzicija svake od navedenih država odražava različite modele upravljanja i prioritete s različitim ravnotežama između inovacija, propisa i globalne konkurentnosti.

3.2. Rasprava o utjecaju starenja stanovništva i niske stope nataliteta na ekonomsku snagu EU

Starenje stanovništva i pad nataliteta ključni su demografski trendovi koji predstavljaju značajne izazove za gospodarstva diljem svijeta uključujući EU. Kako se udio starijih osoba povećava, a radno sposobno stanovništvo smanjuje EU se suočava s pritiscima na svoja tržišta rada, javne financije i ukupni gospodarski rast. Međutim kolektivna snaga EU koju karakterizira sposobnost za koordinirane političke odgovore, gospodarsku integraciju i inovacije nudi jedinstvene prednosti u rješavanju ovih izazova. Razumijevanje utjecaja ovih demografskih

promjena ključno je za procjenu otpornosti EU i njegove sposobnosti da održi ekonomsku stabilnost i društvenu koheziju u narednim desetljećima.

Kako stanovništvo stari i natalitet opada, radna snaga se smanjuje što dovodi do manjka radne snage u raznim sektorima. Takvi događaji mogu usporiti gospodarski rast i smanjiti konkurentnost EU na globalnoj razini. S manje radno sposobnih pojedinaca koji uzdržavaju sve veći broj umirovljenika omjer ovisnosti raste te to stvara pritisak na sustave socijalne sigurnosti, mirovinske fondove i zdravstvene usluge zahtijevajući ili više poreze ili smanjenja naknada. „Rast stanovništva u europodručju prati dugoročno silazni trend. Privremeno odstupajući od ovog trenda, rast stanovništva ojačao je nakon početka monetarne unije 1999. da bi dosegao 0,5% prije početka globalne financijske krize 2007. Od 2009. godine rast stanovništva eurozone je usporio na gotovo 0% u 2021. U europodručju očekivani životni vijek u dobi od 65 godina produžio se za oko dvije i pol godine od 2000. do 2019. Od 2015. bilanca rođenih i umrlih postala je negativna u europodručju u cjelini kao i u više od polovice pojedinačnih zemalja eurozone“ (European central bank, 2022). U nastavku slijedi Slika 5. Trendovi i projekcije stanovništva europodručja.

Slika 5. - Trendovi i projekcije stanovništva europodručja

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: European central bank, 2022.

EU bi mogla ublažiti neke od ovih učinaka fokusiranjem na povećanje produktivnosti kroz automatizaciju, digitalizaciju i prekvalificiranje starijih radnika pomažući u održavanju gospodarske proizvodnje unatoč smanjenju radne snage. EU ima kapacitet za rješavanje ovih demografskih izazova kroz koordinirane politike. Koje uključuju poticanje viših stopa nataliteta putem politika usmjerenih na obitelj kao što su subvencionirana skrb o djeci, roditeljski dopust i stambena potpora. EU također može ublažiti nedostatak radne snage promicanjem kontroliranih imigracijskih politika koje privlače mlade kvalificirane radnike izvan regije pomažući uravnotežiti demografski pomak.

3.3. Identificiranje razlika u razvijenosti među članicama EU te unutar samih zemalja kao izazova za održavanje ravnoteže

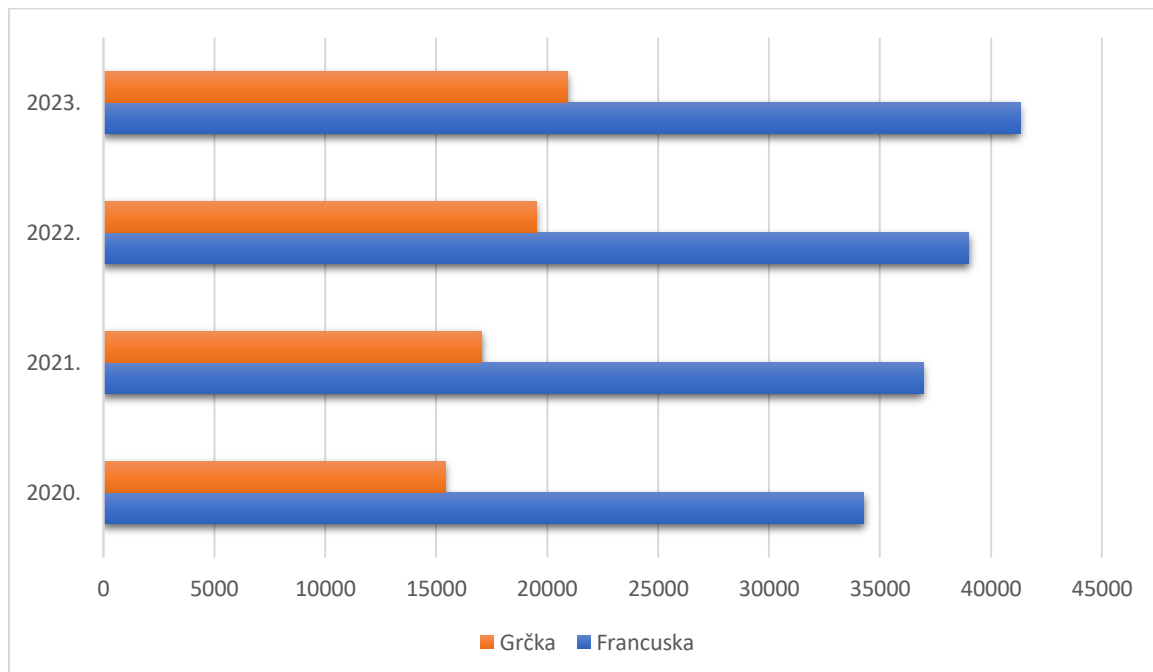
EU raznolika je ekonomska i politička unija u kojoj postoje značajne razlike u razvijenosti kako između država članica tako i unutar pojedinih zemalja. Razlike su vidljive u različitim razinama prihoda, infrastrukture, zaposlenosti i pristupa osnovnim uslugama koje predstavljaju značajan izazov u održavanju ravnoteže u cijeloj regiji. Dok neke članice i regije EU uživaju visoku razinu blagostanja i razvoja, druge zaostaju, stvarajući ekonomske i društvene nejednakosti. Rješavanje ovih razlika ključno je za koheziju EU, a zahtijeva ciljane politike i ulaganja kako bi se osiguralo da sve države članice i regije mogu sudjelovati i imati koristi od ukupnog rasta i prosperiteta EU.

Razlike u razvoju između država članica EU i unutar samih zemalja predstavljaju značajne izazove za održavanje gospodarske i socijalne ravnoteže u cijeloj regiji te se takve razlike očituju u različitim oblicima uključujući razine dohotka, stope zaposlenosti, kvalitetu infrastrukture i pristup obrazovanju i zdravstvenoj skrbi. Dok zemlje zapadne i sjeverne Europe općenito imaju višu razinu ekonomskog razvoja i životnog standarda mnoge zemlje južne i istočne Europe suočavaju se sa sporijim rastom, većom nezaposlenošću i slabije razvijenom infrastrukturom. Unutar pojedinih zemalja urbana područja često napreduju dok ruralna područja zaostaju pogoršavajući nejednakost i društvene napetosti.

3.3.1. Francuska vs Grčka zašto baš one?

Kako bi bila prikazana razlika između članica EU stavljene su u usporedbu jedna zapadna i jedna istočna članica, a to su Francuska i Grčka. Kao što je ranije navedeno članice koje pripadaju zapadnoj i sjevernoj Europi bolje su pozicionirane i imaju višu razinu ekonomskog razvoja nego članice južne i istočne Europe, a u ovoj usporedbi Francuska je nadjačala Grčku.

U nastavku slijedi Tablica 6. BDP po tržišnim cijenama od 2020. do 2023.

Tablica 7. - BDP po tržišnim cijenama od 2020. do 2023.

Izvor: Eurostat, 2023.

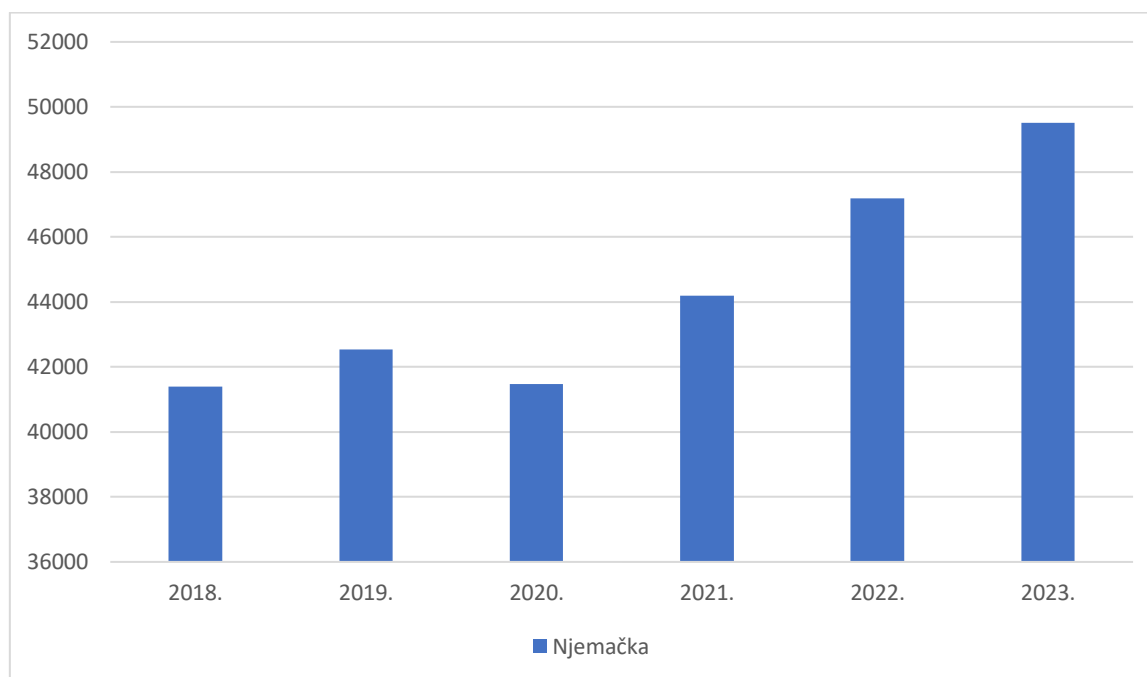
Francuska i Grčka, iako su obje sastavni dijelovi EU, značajno se razlikuju u svojim gospodarskim strukturama, društvenim sustavima i političkim pejzažima. Francuska je velika gospodarska sila s dobro razvijenom socijalnom državom i relativno stabilnim političkim okruženjem iako se suočava s izazovima povezanim s društvenom nejednakošću i gospodarskim reformama. Grčka s druge strane ima manje, ranjivije gospodarstvo koje je duboko pogođeno krizom eurozone što je dovelo do značajnih društvenih i političkih izazova uključujući visoku nezaposlenost, ekonomske razlike i političku nestabilnost. Ove razlike naglašavaju različite razine razvoja i jedinstvene izazove s kojima se suočavaju članice EU-a.

3.3.2. Njemačka

Kako bi bile prikazane razlike u razvijenosti unutar samih zemalja kao izazova za održavanje ravnoteže odabrana je članica Njemačka za primjer. Njemačka je jedna od gospodarski najnaprednijih i najindustrijaliziranih zemalja EU ali njezin razvoj nije ravnomjerno raspoređen u svim regijama. Zemlja pokazuje značajne regionalne razlike na koje utječu povijesni, ekonomski i društveni čimbenici. Razumijevanje ovih razlika ključno je za razumijevanje širih izazova i dinamike unutar Njemačke. Regionalna podjela je na zapad protiv istoka i sjever protiv juga.

Zapadna Njemačka dom je najprosperitetnijih regija u zemlji uključujući Bavarsku, Baden-Württemberg i Sjevernu Rajnu-Vestfaliju. Ove regije imaju koristi od snažne industrijske baze s velikim industrijama kao što su automobilska (npr. BMW, Mercedes-Benz), inženjering, kemijske i financijske usluge (Frankfurt kao financijsko središte). Regije u zapadnoj Njemačkoj općenito imaju viši BDP po glavi stanovnika što odražava njihovu gospodarsku snagu. Gradovi poput Münchena, Stuttgarta i Düsseldorfa središta su inovacija istraživanja i razvoja privlačeći ulaganja i kvalificiranu radnu snagu. Zapadne regije mogu se pohvaliti izvrsnom infrastrukturom uključujući prometne mreže, sveučilišta i istraživačke institucije te to pridonosi njihovoj snažnoj poziciji u tehnologiji i inovacijama s mnogim vodećim svjetskim tvrtkama sa sjedištem ovdje. Istočna Njemačka zaostaje u gospodarskom razvoju od ponovnog ujedinjenja 1990. Unatoč značajnim ulaganjima i subvencijama savezne vlade, ove regije teško su sustigle zapad u pogledu ekonomske proizvodnje, zaposlenosti i životnog standarda. BDP po glavi stanovnika u istočnoj Njemačkoj i dalje je niži nego na zapadu. Regija ima manju industrijsku bazu i suočava se s izazovima u privlačenju i zadržavanju poduzeća i kvalificiranih radnika. Istočna Njemačka ima više stope nezaposlenosti i iskusila je pad stanovništva zbog iseljavanja, osobito među mladima koji traže bolje prilike na zapadu. Ovaj demografski izazov pogoršava ekonomske poteškoće što dovodi do začaranog kruga nerazvijenosti.

U nastavku slijedi Tablica 7. BDP Njemačke po tržišnim cijenama od 2018. do 2023.

Tablica 8. - BDP Njemačke po tržišnim cijenama od 2018. do 2023.

Izvor: Eurostat, 2023.

Referirajući se na tablicu 8. zaključno je to da BDP Njemačke raste iz godinu u godinu. Od 2018. godine jedini pad je imala za vrijeme pandemije 2020. godine, ali se brzo oporavila i nastavila napredovati.

3.4. Pregled nestabilnosti u susjedstvu EU i globalnih političkih napetosti te njihovog utjecaja na trgovinu i investicije

Europska unija suočava se sa značajnim izazovima zbog nestabilnosti u susjedstvu i globalnih političkih napetosti te ti čimbenici imaju duboke implikacije na trgovinu i ulaganja utječući na ekonomsku stabilnost, rast i strateške interese EU-a.

„ Geopolitički rizik, koji se u posljednje vrijeme povećao, može biti prijetnja financijskoj stabilnosti. Nedavni sukob na Bliskom istoku, strahovi od eskalacije američko-kineskih napetosti oko Tajvana i ruske invazije na Ukrajinu potaknuli su zabrinutost za geopolitičku stabilnost. Nepovoljni geopolitički događaji mogu izazvati brze promjene tržišnog raspoloženja i oštro povećanje neizvjesnosti, otkrivajući postojeće ranjivosti financijskih institucija i tržišta. Štoviše, mogu utjecati na planove potrošnje i ulaganja, s posrednim učincima na gospodarski rast, te aktivirati negativne povratne veze između realnog gospodarstva i financijskog svijeta. S obzirom na veze između realnog gospodarstva i financijskih sektora, povratni procesi mogu

pojačati izravne učinke. Ti bi negativni učinci na realno gospodarstvo i financijska tržišta mogli imati negativne posljedice za financiranje, pozajmljivanje, solventnost, kvalitetu imovine i profitabilnost nebankarskih banaka i banaka“ (European Central Bank, 2024).

Nestabilnost i globalne političke napetosti prekinule su tradicionalne trgovačke rute i opskrbne lance što je dovelo do povećanih troškova, kašnjenja i neizvjesnosti za europska poduzeća. Referirajući se na sliku 7 koja slijedi u tekstu zaključno je sljedeće. „Korporativni obveznički fondovi su izravno pogođeni i doživljavaju jake odljeve i niže povrate kada geopolitički rizik poraste. Kamatne stope na državne obveznice blago padaju pod utjecajem, dok marže korporativnih obveznica imaju tendenciju rasta, što ukazuje na smanjenu sklonost riziku na financijskim tržištima. Prinosi na obveznice obično rastu u mjesecima nakon šoka, što implicira da se uvjeti financiranja pogoršavaju i za tvrtke i za vlade. Prinosi i na korporativne i na državne obvezničke fondove padaju nakon geopolitičkog šoka zbog gubitaka u procjeni vrijednosti imovine uzrokovanih šokom. Konkretno, šok standardne devijacije od 1 smanjuje povrate korporativnih i državnih obvezničkih fondova za gotovo 0,5 postotnih bodova odnosno 0,4 postotnih bodova nakon šest mjeseci. U isto vrijeme, ulagači se uporno povlače iz korporativnih obvezničkih fondova, potencijalno prisiljavajući upravitelje fondova da prodaju imovinu“ (European Central Bank, 2024).

EU se suočava s izazovom balansiranja trgovinske i investicijske politike sa svojim širim strateškim interesima poput promicanja demokracije, ljudskih prava i održivosti okoliša. Kretanje ovim složenim geopolitičkim krajolikom zahtijeva koordinirane političke odgovore koji mogu ublažiti rizike uz iskorištavanje novih prilika.

Nestabilnost u susjedstvu EU-a i globalne političke napetosti značajno utječu na trgovinu i ulaganja postavljajući izazove gospodarskoj stabilnosti i rastu. Za EU rješavanje ovih pitanja zahtijeva strateški pristup koji uključuje diverzifikaciju trgovinskih partnera, osiguravanje opskrbe energijom i poticanje otpornosti njezina gospodarstva. Prilagodbom ovim izazovima EU može bolje zaštititi svoje gospodarske interese i zadržati svoju poziciju na globalnom tržištu.

4. Suvremeni trendovi i razvojni izazovi EU te mogući pristupi u održavanju gospodarske moći EU

Europska unija trenutno se suočava s nizom suvremenih trendova i razvojnih izazova koji oblikuju njezino gospodarsko okruženje. Kako bi održala i ojačala svoju gospodarsku moć u globalnom okruženju koje se brzo mijenja EU se mora strateški pozabaviti ovim izazovima. U nastavku ću pobliže istražiti neke od ključnih trendova, povezanih izazova i mogućih pristupa koje bi EU mogla poduzeti kako bi održala svoj gospodarski utjecaj.

Jedan od najvažnijih je taj da EU prolazi kroz demografske promjene uključujući starenje stanovništva i nisku stopu nataliteta te takve promjene utječu na tržišta rada, sustave socijalne sigurnosti i potencijal gospodarskog rasta. Referirajući se na sliku 6 navode se sljedeći podaci. „Ukupni broj stanovnika u EU-27 na dan 1. siječnja 2019. procijenjen je na 446,8 milijuna. Mladi (od 0 do 14 godina) su činili 15,2 % stanovništva u EU-27 (vidjeti tablicu 1.), a radno sposobno stanovništvo (od 15 do 64 godine) činilo je 64,6 % ukupnog stanovništva. Starije osobe (65 ili više godina) činile su 20,3 % stanovništva (za 0,3 postotna boda više nego prethodne godine te za 2,9 postotnih bodova više nego prije 10 godina). U državama članicama EU-27 najveći udjeli mladih u ukupnom stanovništvu u 2019. zabilježeni su u Irskoj (20,5 %), Francuskoj (18,0 %) i Švedskoj (17,8 %), dok su najmanji udjeli zabilježeni u Italiji (13,2 %), Njemačkoj (13,6 %) te Malti i Portugalu (po 13,7 %). Kad je riječ o udjelu osoba u dobi od 65 ili više godina u ukupnom stanovništvu, najveće udjele imali su Italija (22,8 %), Grčka (22,0 %) te Portugal i Finska (po 21,8 %), dok su najmanje udjele imali Irska (14,1 %) i Luksemburg (14,4 %)“ (Eurostat, 2020).

U nastavku slijedi Slika 6. Dobna struktura stanovništva prema glavnim dobnim skupinama, 2009. i 2019.

	0–14 years old		15–64 years old		65 years old or over	
	2009	2019	2009	2019	2009	2019
EU-27 (*)	15.4	15.2	67.0	64.6	17.4	20.3
Belgium (*)	16.9	16.9	66.0	64.2	17.1	18.9
Bulgaria	13.1	14.4	68.9	64.3	18.0	21.3
Czechia	14.2	15.9	71.0	64.6	14.9	19.6
Denmark	18.3	16.5	65.9	63.9	15.9	19.6
Germany (*)	13.6	13.6	66.0	64.9	20.4	21.5
Estonia (*)	14.9	16.4	67.6	63.8	17.4	19.8
Ireland	20.6	20.5	68.5	65.4	10.9	14.1
Greece	14.6	14.3	66.6	63.6	18.8	22.0
Spain	14.8	14.8	68.6	65.8	16.6	19.4
France (*)	18.5	18.0	64.9	61.9	16.5	20.1
Croatia	15.4	14.4	66.7	65.0	17.9	20.6
Italy	14.1	13.2	65.6	64.1	20.3	22.8
Cyprus	17.7	16.1	69.9	67.8	12.5	16.1
Latvia	14.1	15.9	68.2	63.9	17.8	20.3
Lithuania	15.1	15.1	67.8	65.1	17.2	19.8
Luxembourg (*)	18.0	16.1	68.1	69.6	14.0	14.4
Hungary (*)	14.9	14.5	68.8	66.0	16.4	19.3
Malta	15.6	13.7	70.1	67.6	14.2	18.7
Netherlands	17.7	15.9	67.3	64.9	15.0	19.2
Austria	15.1	14.4	67.5	66.7	17.4	18.8
Poland (*)	15.3	15.4	71.1	67.0	13.5	17.7
Portugal	15.4	13.7	66.5	64.4	18.0	21.8
Romania	15.8	15.7	68.1	65.8	16.1	18.5
Slovenia (*)	14.0	15.1	69.7	65.2	16.4	19.8
Slovakia	15.6	15.7	72.1	68.2	12.2	16.0
Finland	16.7	16.0	66.5	62.2	16.7	21.8
Sweden	16.7	17.8	65.6	62.3	17.8	19.9
United Kingdom	17.7	17.9	66.2	63.7	16.1	18.4
Iceland	20.8	19.0	67.5	66.8	11.6	14.2
Liechtenstein	16.4	14.7	70.7	67.3	12.9	17.9
Norway	19.0	17.5	66.3	65.2	14.7	17.2
Switzerland (*)	15.3	15.0	68.1	66.5	16.6	18.5
Montenegro	19.6	18.0	67.4	67.0	12.9	15.2
North Macedonia	18.1	16.4	70.4	69.6	11.5	14.1
Albania	23.3	17.2	66.3	68.7	10.4	14.1
Serbia (*)	15.3	14.3	67.6	65.2	17.1	20.4
Turkey	26.3	23.4	66.9	67.8	6.8	8.8

Slika 6. - Dobna struktura stanovništva prema glavnim dobnim skupinama, 2009. i 2019.

Izvor: autorica preuzela gotovu tablicu iz: Eurostat, 2020.

Jedan od izazova je što se EU obvezala na ambiciozne klimatske ciljeve uključujući Europski zeleni dogovor koji ima za cilj postizanje ugljične neutralnosti do 2050. Ova tranzicija pokreće promjene u proizvodnji energije, transportu i industrijskim procesima. Uspon digitalnih tehnologija preoblikuje gospodarstva diljem svijeta što također predstavlja jedan od izazova za europsku uniju zbog značajnih učinaka na produktivnost, inovacije i tržišta rada. EU je svjedok brzog napretka u sektorima poput e-trgovine i umjetne inteligencije. Kako bi ostala konkurentna na globalnoj razini EU mora dati prioritet ulaganjima u istraživanje i razvoj posebno u nove tehnologije poput umjetne inteligencije, biotehnologije i obnovljive energije. Podupiranje inovacijskih ekosustava i poticanje suradnje između akademske zajednice i industrije ključne su strategije. Izgradnja otpornosti na ekonomske šokove kroz čvrste mreže socijalne sigurnosti, fleksibilna tržišta rada i jake javne usluge je ključna. EU bi se također trebao usredotočiti na politike koje promiču uključenost i smanjuju regionalne razlike kako bi se osigurala dugoročna stabilnost.

EU suočava se sa složenim skupom suvremenih trendova i razvojnih izazova koji zahtijevaju koordinirane i dalekovidne strategije. Ulaganjem u inovacije, promicanjem digitalnih i zelenih prijelaza, rješavanjem regionalnih razlika i jačanjem globalnih partnerstava EU može održati i ojačati svoju gospodarsku moć u uvjetima globalne konkurencije i neizvjesnosti.

5. Zaključak

Europska unija predstavlja jedan od najznačajnijih svjetskih gospodarskih subjekata s bogatom poviješću integracije, inovacija i zajedničkog prosperiteta. Međutim, održavanje svoje ekonomske moći u suočenju sa suvremenim globalnim izazovima složen je i trajan zadatak koji zahtijeva i strateško predviđanje i prilagodljivost.

Jedan od najhitnijih izazova za EU je rješavanje ekonomskih razlika koje postoje između njezinih država članica i regija. Neravnomjeran razvoj diljem Unije, posebice između zapadne i istočne Europe, prijeti koheziji i stabilnosti cijele EU. Regionalne neravnoteže ne samo da stvaraju gospodarsku neučinkovitost već također potiču političke napetosti i populističke pokrete koji mogu potkopati jedinstvo i učinkovitost EU-a. Kako bi se suprotstavila tim razlikama EU mora nastaviti ulagati u programe regionalnog razvoja, infrastrukturu i obrazovanje u manje razvijenim područjima. Strukturni fondovi i kohezijske politike trebaju biti prilagođeni za potporu konvergenciji osiguravajući da sve države članice mogu doprinijeti i imati koristi od zajedničke gospodarske snage EU-a.

Za EU ti trendovi predstavljaju i prilike i izazove. Iako je EU globalni lider u održivosti okoliša kroz inicijative kao što je Europski zeleni dogovor suočava se sa oštrom konkurencijom u digitalnoj areni gdje su zemlje poput Sjedinjenih Država i Kine preuzele vodstvo. EU mora ubrzati svoje napore za izgradnju snažnog digitalnog gospodarstva potičući inovacije i podupirući razvoj vrhunskih tehnologija kao što su umjetna inteligencija, kibernetička sigurnost i digitalna infrastruktura. Istodobno zelenim prijelazom mora se upravljati na način koji uravnotežuje ekološke ciljeve s gospodarskim rastom, osiguravajući da se industrije mogu prilagoditi bez žrtvovanja konkurentnosti.

Globalna trgovinska dinamika i geopolitičke neizvjesnosti predstavljaju značajne izazove za gospodarsku moć EU-a. Porast protekcionizma, trgovinske napetosti i pomicanje ravnoteže globalne moći posebice sa Sjedinjenim Državama i Kinom zahtijevaju od EU-a da se snalazi u složenijem međunarodnom krajoliku. Oslanjanje EU-a na globalnu trgovinu i njegova

integracija u globalne lance vrijednosti znače da eksterni šokovi kao što su trgovinski ratovi ili poremećaji opskrbnog lanca mogu imati dubok utjecaj na njezino gospodarstvo.

Demografski trendovi, posebice starenje stanovništva i pad nataliteta, dugoročni su izazovi koji ugrožavaju održivost gospodarskog modela EU-a. Sve starija radna snaga mogla bi dovesti do manjka radne snage, povećanja troškova mirovina i zdravstvene skrbi te sporijeg gospodarskog rasta. U isto vrijeme pad nataliteta može smanjiti buduću radnu snagu pogoršavajući ove probleme. EU treba usvojiti politike koje se bave ovim demografskim izazovima, kao što je poticanje većeg sudjelovanja na tržištu rada posebno među ženama i starijim radnicima te promicanje useljavanja kvalificiranih radnika. Ulaganje u obrazovanje i cjeloživotno učenje bit će ključno za održavanje produktivne i prilagodljive radne snage sposobne podržati gospodarske težnje EU-a.

Inovativnost je kamen temeljac gospodarske konkurentnosti, a stalna ulaganja u istraživanje i razvoj ključna su za EU kako bi zadržala svoju poziciju u globalnom gospodarstvu. Međutim, EU se suočava s izazovima u usklađivanju s intenzitetom istraživanja i razvoja konkurenata poput Sjedinjenih Država i Kine gdje i privatni i javni sektor snažno ulažu u inovacije. Kako bi poboljšao svoj inovacijski kapacitet EU mora poticati povoljno okruženje za istraživanje i razvoj putem javno-privatnih partnerstava povećanog financiranja istraživačkih inicijativa i stvaranja inovacijskih središta koja okupljaju akademsku zajednicu, industriju i vladu. Jačanje zaštite intelektualnog vlasništva i smanjenje regulatornih prepreka također će biti od ključne važnosti za poticanje inovacija i privlačenje ulaganja.

Izazovi s kojima se suočava Europska unija višestruki su i zahtijevaju koordiniran i proaktivan pristup. Iskorištavanjem svojih snaga, rješavanjem svojih slabosti i prilagodbom novim stvarnostima EU ne samo da može zadržati svoju gospodarsku moć već i ojačati svoju ulogu globalnog lidera. Put naprijed uključuje uravnoteženje gospodarskog rasta s društvenom i ekološkom održivošću, poticanje inovacija i osiguravanje da sve države članice i građani mogu sudjelovati u prosperitetu EU-a. Kroz strateška ulaganja, reforme politike i međunarodnu suradnju EU se može nositi s ovim izazovima i osigurati prosperitetnu budućnost za generacije koje dolaze.

Literatura

1. Amundi (2019). Who Will Lead the World Economy? US vs. EU vs. China USD vs. EUR vs. RMB. Dostupno na: <https://research-center.amundi.com/files/nuxeo/dl/48eb8ec3-f795-44c6-9bfc-ee553dc8ae9b?inline=> (Pristupljeno: 14.06.2024.)
2. China Briefing (2024). China's Free Trade Agreements Framework. Dostupno na: <https://www.china-briefing.com/doing-business-guide/china/why-china/china-s-international-free-trade-and-tax-agreements> (Pristupljeno: 05.06.2024.)
3. ECIPE (2023). If the EU was a State in the United States: Comparing Economic Growth between EU and US States. Dostupno na: <https://ecipe.org/publications/comparing-economic-growth-between-eu-and-us-states/> (Pristupljeno: 30.05.2024.)
4. EPRS (2021). China's ambitions in artificial intelligence. Dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/696206/EPRS_ATA\(2021\)696206_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/696206/EPRS_ATA(2021)696206_EN.pdf) (Pristupljeno: 08.09.2024.)
5. ESPAS (2015). Global Trends to 2030: Can the EU meet the challenges ahead? Dostupno na: https://espas.eu/files/espas_files/about/espas-report-2015.pdf (Pristupljeno: 27.07.2024.)
6. European Central Bank (2022). The macroeconomic and fiscal impact of population ageing. Dostupno na: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op296~aaf209ffe5.en.pdf> (Pristupljeno: 17.06.2024.)
7. European Central Bank (2024). Turbulent times: geopolitical risk and its impact on euro area financial stability. Dostupno na: https://www.ecb.europa.eu/press/financial-stability-publications/fsr/special/html/ecb.fsrart202405_01~4e4e30f01f.en.html (Pristupljeno: 14.07.2024.)
8. European Union (2023). Towards open and fair world-wide trade. Dostupno na: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/trade_en (Pristupljeno: 05.06.2024.)
9. Eurostat (2024). Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat> (Pristupljeno: 08.09.2024.)
10. GDPR.EU (2024). Complete guide to GDPR compliance. Dostupno na: <https://gdpr.eu/> (Pristupljeno: 08.09.2024.)

11. GIGA Focus Asia (2023). Disengagement from China: United States and European Union Policies Compared. Dostupno na: <https://www.giga-hamburg.de/en/publications/giga-focus/disengagement-from-china-united-states-european-union-policies-compared> (Pristupljeno: 15.06.2024.)
12. KOF (2023). KOF Globalisation Indeks. Dostupno na: <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html> (Pristupljeno: 08.09.2024.)
13. Maja Popijač (2023). Zelena i digitalna tranzicija zemalja EU. Dostupno na: <https://repozitorij.efzg.unizg.hr/islandora/object/efzg:11065> (Pristupljeno: 28.08.2024.)
14. Mateja Glavaš (2021). Znanstveno – tehnološki napredak, inovativnost i konkurentnost: industrija 4.0. Dostupno na: <https://repozitorij.unios.hr/islandora/object/efos%3A4350/datastream/PDF/view> (Pristupljeno: 30.08.2024.)
15. National Center for Science and Engineering Statistics (2024). U.S. R&D Increased by \$72 Billion in 2021 to \$789 Billion; Estimate for 2022 Indicates Further Increase to \$886 Billion. Dostupno na: <https://nces.nsf.gov/pubs/nsf24317> (Pristupljeno: 27.05.2024.)
16. Pew Research Center (2019). East Germany has narrowed economic gap with West Germany since fall of communism, but still lags. Dostupno na: <https://www.pewresearch.org/short-reads/2019/11/06/east-germany-has-narrowed-economic-gap-with-west-germany-since-fall-of-communism-but-still-lags/> (Pristupljeno: 14.07.2024.)
17. Resources Policy (2023). Advancing sustainable growth and energy transition in the United States through the lens of green energy innovations, natural resources and environmental policy. Dostupno na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301420723005597> (Pristupljeno: 28.08.2024.)
18. Sanja Jakrlin (2023). Investicijski potencijali unutarnjeg tržišta i ciljevi zelene tranzicije Europske unije. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/efri:4458> (Pristupljeno: 28.08.2024.)
19. Science Business (2024). US holds off China challenge in global R&D spending race. Dostupno na: <https://sciencebusiness.net/news/international-news/us-holds-china-challenge-global-rd-spending-race> (Pristupljeno: 27.05.2024.)

20. Statista (2024). Artificial Intelligence – Worldwide. Dostupno na: <https://www.statista.com/outlook/tmo/artificial-intelligence/worldwide> (Pristupljeno: 08.09.2024.)
21. Svjetska banka (2024). Dostupno na: <https://www.worldbank.org/en/home> (Pristupljeno: 08.09.2024.)
22. Taohong Wang, Zhe Song, Jing Zhou, Huaping Sun, Fengqin Liu (2022). Low-Carbon Transition and Green Innovation: Evidence from Pilot Cities in China. Dostupno na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/14/12/7264> (Pristupljeno: 31.08.2024.)
23. The Made in China 2025 Strategy: Perceptions and Reservations of China's State Capitalist Economic Model (2024). Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/379039863_The_Made_in_China_2025_Strategy_Perceptions_and_Reservations_of_China%27s_State_Capitalist_Economic_Model (Pristupljeno: 07.08.2024.)
24. The Regulatory Review (2021). Comparing U.S. and Chinese Environmental Risk Regulation. Dostupno na: <https://www.theregreview.org/2021/12/20/xu-wiener-comparing-us-chinese-environmental-risk-regulation/> (Pristupljeno: 15.06.2024.)
25. United States-Mexico-Canada Agreement (USMCA) (2020). Dostupno na: <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement/agreement-between> (Pristupljeno: 07.08.2024.)
26. Universidad de Navarra (2021). China-US trade war and the EU: risks, but also opportunities. Dostupno na: <https://www.unav.edu/web/global-affairs/detalle/-/blogs/china-us-trade-war-and-the-eu-risks-but-also-opportunities> (Pristupljeno: 05.06.2024.)
27. Versus (2024). Country comparison France vs Greece. Dostupno na: <https://versus.com/en/france-vs-greece> (Pristupljeno: 29.06.2024.)
28. WTO (2024). Dostupno na: <https://www.wto.org/> (Pristupljeno: 08.09.2024.)

Popis slika

Slika 1. - Izdaci za istraživanje i razvoj u SAD-u prema sektoru djelatnosti i izvoru financiranja: 2010.-22.	8
Slika 2.- Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj po državama u milijardama.....	9
Slika 3.- Indeksi BDP-a po stanovniku u standardu kupovne moći (2021).....	12
Slika 4. - Svjetske platne valute u odnosu na trgovinu u svijetu	20
Slika 5. - Trendovi i projekcije stanovništva europodručja	27
Slika 6. - Dobna struktura stanovništva prema glavnim dobnim skupinama, 2009. i 2019.	34

Popis tablica

Tablica 1. - indeks globalizacije za SAD, Kinu i EU kroz godine, od 1980. do 2020.	13
Tablica 2. - Kretanje BDP-a po stanovniku SAD, Kine i EU (godišnji %) od 2013. do 2023.	14
Tablica 3. - Vrijednost izvoza (% BDP-a) za SAD, Kinu i EU	15
Tablica 4. - Indeks ekonomske slobode za SAD, Kinu i EU	16
Tablica 5. - Broj članica po organizacijama i trgovačkim sporazumima	19
Tablica 6. - Veličina tržišta generirana umjetnom inteligencijom	26
Tablica 7. - BDP po tržišnim cijenama od 2020. do 2023.	29
Tablica 8. - BDP Njemačke po tržišnim cijenama od 2018. do 2023.	31